

Economisch-Statistische Berichten

Dollars uit toerisme

★

Drs. P. H. M. Cremers
Europese atoomproblematiek

★

Drs. A. A. van Ameringen
Kartelpolitiek, fiscale politiek en coöperatie

★

P. J. S. Serrarens
Vragen over automatisering

★

Drs. J. F. H. Wijsen
Verticale prijsbinding in het buitenland

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

41e JAARGANG

No. 2015

WOENSDAG 1 FEBRUARI 1956

Spuistraat 172

Amsterdam

KAS-ASSOCIATIE N.V.

Voorschotten op effecten en
schatkistpapier

BETALEN · BEWAREN · BEHEREN

Adverteer in dit
goed gelezen blad

R. Mees & Zoonen

Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingen
Alblasserdam

OZALID

Het is ondoenlijk om in één enkele advertentie een overzicht te geven van de vele nieuwe mogelijkheden, die zijn voortgekomen uit het OZALID lichtdrukprocédé. Het is thans mogelijk om voor de speciale reproductie-problemen van elk bedrijf een uitstekende en economisch verantwoorde oplossing te vinden.

Welke oplossing voor Uw onderneming in aanmerking komt zullen wij U op Uw verzoek gaarne laten zien. Onze deskundige medewerkers zullen U vrijblijvend van advies dienen, als U contact opneemt met

DE ATLAS

DELFT
TELEFOON 25377

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
Telefoon redactie: K-1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, 6, Place Royale, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Abonnementprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per min. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgâaf van redenen te weigeren.

Dollars uit toerisme

De uitgaven van inwoners der Verenigde Staten voor reizen in het buitenland bewegen zich in stijgende lijn: in 1953 en 1954 beliepen zij resp. \$ 1.277 en \$ 1.358 mln. Voor 1955 worden zij op grond der voorlopige cijfers over het eerste halfjaar geraamd op rond \$ 1.500 mln., hetgeen 50 pCt. meer is dan in 1950 en ruim tweemaal zoveel als in 1929, het vooroorlogse recordjaar. Gedurende de jaren na de oorlog zijn Amerika's uitgaven uit hoofde van toerisme aanzienlijk sneller gestegen dan de totale consumptieve uitgaven; hun aandeel daarin is echter nog steeds kleiner dan in 1937 en 1929 het geval was. Van het totale bedrag ad \$ 1.358 mln. ontving het buitenland, na aftrek dus van het aandeel der Amerikaanse vervoers-ondernemingen in de reizigersontvangsten, \$ 1.144 mln., een bedrag, dat volgens de „Survey of Current Business” overeenkomt met 7 pCt. der gezamenlijke dollarinkomsten uit export naar en dienstverlening aan de Verenigde Staten.

De ontvangsten van Europa en het Middellandse Zeegebied stegen, naar uit nevenstaand staatje blijkt, van \$ 306 mln. in 1953 tot \$ 352 mln. het jaar daarop, en het aantal toeristen in dit gebied nam toe met rond 12 pCt. De dalende trend, die het Amerikaanse bezoek aan Europa vóór de oorlog vertoonde en die verband hield met het afnemend aandeel der in Europa geborenen in de Amerikaanse bevolking, is dus, althans de laatste jaren, doorbroken. De factoren die hiertoe hebben bijgedragen zijn de ontwikkeling van het luchtverkeer, die de mogelijkheid tot kortstondige bezoeken verruimde; het bezoek van familieleden aan in Europa gelegerde militairen en de toepassing, voor het eerst in 1954, van „reizen op afbetaling.”

Van het totale in Europa gependeerde bedrag, ad \$ 352 mln. ontving Frankrijk \$ 72 mln., het Verenigd Koninkrijk en Italië toucheerden beide \$ 64 mln., West-Duitsland en Zwitserland resp. \$ 34 en \$ 29 mln. en de Beneluxlanden gezamenlijk niet meer dan \$ 16 mln. Het geringe aandeel der laatstgenoemde landen is niet alleen een gevolg van een kleiner Amerikaans bezoek, maar vooral van een lager gependeed bedrag per toerist — nl. \$ 152, tegen resp. \$ 358, \$ 348, \$ 297 en \$ 220 in Scandinavië, Italië, Frankrijk en Duitsland. Het lage gemiddelde bedrag per toerist in de Benelux-

landen zal in hoofdzaak wel voortvloeien uit het feit, dat de Amerikanen in de gelegenheid zijn deze landen in slechts weinig dagen te „doen”.

Het gemiddeld per toerist in Europa uitgegeven bedrag is van \$ 11,24 per dag in 1950 gestegen tot \$ 14,98 in 1954, of met ruim 13 pCt. Deze stijging is niet ten volle tot uiting gekomen in een toeneming van het totaal der in Europa per toerist gependeerde bedragen, die sedert 1950 10 pCt. bedroeg; zij werd nl. voor een deel gecompenseerd door een verkorting van het gemiddelde verblijf van 66

tot 56 dagen. Het grotere aantal reizen van korte duur is vermoedelijk ook de oorzaak van het feit, dat het gemiddeld uitgegeven bedrag sedert 1929 minder is gestegen dan de consumentenprijzen in de Verenigde Staten. De invloed van dit kortere verblijf wordt echter ten dele teniet gedaan doordat het aandeel der in Amerika geborenen in het toerisme naar Europa is gestegen van 32 pCt. in 1929 tot 60 pCt. in 1954: deze categorie die niet in de gelegenheid is haar bivak bij familieleden op te slaan, geeft nl. gemiddeld meer uit dan de toerist van Europese origine.

UITGAVEN VOOR REIZEN NAAR EN IN HET BUITENLAND
(in mln. dollars)

	1929	1937	1953	1954	1e	1e	1954 in	
					halfj.	halfj.	pCt. van	
					1954	1955	1953	1929
Totale uitgaven a)	693	473	1.277	1.358	611	705	106	196
Vervoerskosten:	210	125	382	400	204	237	105	190
Ontvangen door Amerikaanse mijen	42	28	201	214	103	129	106	510
Ontvangen door buitenlandse mijen	168	97	181	186	101	108	103	111
Uitgaven in het buitenland	483	348	895	958	407	468	107	198
Canada	178	156	282	284	84	89	101	160
Mexico	36	44	192	190	96	111	99	528
Overzeese landen, waarvan	269	148	421	484	227	268	115	180
Europa en Middell. Zeegebied	213	97	306	352	156	182	115	165
West-Indië en Centraal Amerika	57	51	76	87	48	59	114	235
Zuid-Amerika	3	4	20	22	11	12	110	440
Overige landen	14	12	19	23	12	15	121	164

a) Excl. uitgaven van in het buitenland werkende Amerikanen, reizend overheids-personeel en in het buitenland gelegerde militairen; incl. uitgaven aan de wal van deelnemers aan „cruises”.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Dollars uit toerisme	83	Ingezonden stuk:	
Europese atoomproblematiek, door Drs. P. H. M. Cremers	85	Het vraagstuk van het „in de pas lopen” der betalingsbalansen, door Dr. M. W. Holtrop, met naschrift van Dr. J. Wemelsfelder	96
Kartelpolitiek, fiscale politiek en coöperaties, door Drs. A. A. van Ameringen	89	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs. J. C. Brezet ..	97
Vragen over automatisering, door P. J. S. Serrarens	91	De Belgische geld- en kapitaalmarkt in december 1955, door Dr. L. Delmotte	98
Verticale prijsbinding in het buitenland, door Drs. J. F. H. Wijsen	92	Statistieken:	
COMMISSIE VAN REDACTIE: C. van den Berg; Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.		Interim-indexcijfers van groothandelsprijzen in Nederland	99
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.		In- en uitvoer van Nederland	99

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Drs. P. H. M. CREMERS, Europese atoomproblematiek.

Door het Euratom-plan en het O.E.E.C.-atoomproject zijn zowel het streven naar een juist gefundeerde Europese integratie als de noodzaak van Europese coördinatie der activiteiten op het gebied der atoomenergie weer in het middelpunt der belangstelling komen te staan. Schr. behandelt o.a. de eerste coördinatiepogingen in dezen; het voorspel tot de verschillende plannen en de plannen zelve. Het O.E.E.C.-project ziet meer de materiële noodzaak voor gezamenlijke actie, het Euratom-plan heeft meer de politieke noodzaak tot achtergrond. De verschillen tussen de plannen zijn: 1. het O.E.E.C.-project omvat 17 landen, het Euratom-plan alleen de E.K.S.G.-landen; 2. het O.E.E.C.-project betekent een lossere en meer soepele vorm van samenwerking dan het Euratom-plan; 3. in tegenstelling tot het O.E.E.C.-project dringt het Euratom-plan zich in de nationale plannen; 4. het O.E.E.C.-project laat zeer veel ruimte voor particulier initiatief, dat bij het Euratom-plan praktisch is uitgesloten; 5. de financiële verplichtingen blijven bij het O.E.E.C.-project beperkt tot die onderdelen, waarin de leden-landen interesse hebben, volgens het Euratom-plan voteert ieder land een totaalbedrag waarmede de centrale plannen worden gefinancierd; 6. het O.E.E.C.-project legt sterk de nadruk op de veiligheidscontrole, terwijl het Euratom-plan deze hoofdzakelijk opneemt in haar leverings- en uitdelingsmonopolie; 7. de O.E.E.C. wordt, in tegenstelling tot het Euratom-plan, in het algemeen weinig op haar taak inzake atoomenergie berekend geacht. Tot slot gaat schr. in op de mogelijke reacties op deze initiatieven in de diverse landen.

Drs. A. A. VAN AMERINGEN, Kartelpolitiek, fiscale politiek en coöperaties.

De verhouding tussen het coöperatiewezen en de rest van het Nederlandse bedrijfsleven, het zgn. „speculatieve” bedrijfsleven, wordt mede bepaald door allerlei vormen van overheidspolitiek. In de t.a.v. kartels genomen beslissingen, komt regelmatig het gezichtspunt naar voren, dat uitsluiten, boycotten of achteruitzetten van coöperaties e.d. niet door de beugel kan. Op de overheid rust de verplichting erop toe te zien, dat de strijdende partijen uit het coöperatieve en het „speculatieve” kamp zonder enige voorkeur door haar worden behandeld. Met dit evenredigheidsbeginsel is de fiscale bevoorzachting, die coöperaties onder vigueur van het Besluit op de Vennootschapsbelasting genieten, echter moeilijk in overeenstemming te brengen. Is het op zichzelf reeds bedenkelijk, dat de wetgever er zich van bewust is geweest een fiscaal voordeel te hebben geschapen ten behoeve van één bepaalde categorie van contribuabelen, nog erger wordt de zaak indien de regeling zo kan worden toegepast dat de coöperaties beperkingen op belastingvrijstelling gemakkelijk kunnen omzeilen. In de tegenwoordige fiscale situatie wordt de coöperatie een dergelijk grote voorsprong verleend, dat er van gelijke startkansen voor de betreffende bedrijfstvormen geen sprake kan zijn. Het is niet anders dan begrijpelijk, dat het instinct tot zelfbehoud een aantal reacties heeft opgeroepen, zoals de exclusieve verkeersregeling in het kader van verticale kartelcontracten.

P. J. S. SERRARENS, Vragen over automatisering.

In dit artikel verstrekt schr. enkele gegevens over auto-

omatisering. De vraag of deze laatste een nieuwe industriële revolutie is, blijft theoretisch. Automatisering vergt enorme kapitalen en een snelle automatisering zou in menig land afstuiten of geremd worden door de kapitaalbehoeften. Merkwaardig is, dat de arbeid, die het meest voor automatisering in aanmerking komt, de hoofd-arbeid is. Schr. geeft hiervan enkele voorbeelden. Voorts gaat schr. in op de gevolgen van automatisering op de samenleving. De Amerikaanse vakbeweging ziet het grote gevaar, dat doorwerking der automatisering massawerkloosheid met zich zou brengen en ook de Europese vakbeweging ziet zich voor dit probleem gesteld. Een structuurwerkloosheid op grote schaal moet voorkomen kunnen worden.

Drs. J. F. H. WIJSEN, Verticale prijsbinding in het buitenland.

In een vorig artikel is een algemene beschrijving gegeven van het probleem der verticale prijsbinding. De meningen omtrent verticale prijsbinding zijn in ons land zeer verdeeld en vóór- en tegenstanders staan zeer fel tegenover elkaar. In dit artikel wordt weergegeven tot welke resultaten het debat in andere landen heeft geleid. Achtereenvolgens worden de volgende landen besproken: West-Duitsland, Italië, Oostenrijk, Zweden, Denemarken, Noorwegen, Finland, Ierland en Canada, terwijl uitvoerig wordt ingegaan op het standpunt ten aanzien van verticale prijsbinding in de Verenigde Staten en Engeland.

— SOMMAIRE —

Drs. P. H. M. CREMERS, L'énergie nucléaire et ses problèmes européens.

Par suite du projet Euratom et du projet O.E.E.C. portant sur l'énergie nucléaire la tendance vers une intégration économique bien fondée et la nécessité de coordination européenne des activités dans le domaine de l'énergie nucléaire ont été amenées au premier plan. L'auteur expose e.a. la proposition portant sur les différents projets ainsi que les projets proprement dits. Il indique les différences entre les projets.

Drs. A. A. VAN AMERINGEN, Politique des cartels, politique fiscale et les coopératives.

Au gouvernement incombe l'obligation de veiller à ce que des parties adverses, dans le cas présent les coopératives et le restant du secteur industriel, soient traitées sans préférence. Avec cela le passe-droit fiscal dont jouissent les coopératives par la Décision portant sur les impôts des sociétés est difficile à faire concorder.

P. J. S. SERRARENS, Des questions concernant l'automatisation.

Dans cet article l'auteur fournit quelques données sur l'automatisation. Il pose la question si l'automatisation constitue une troisième révolution industrielle. Puis il insiste e.a. sur le besoin de capitaux que comporte cette automatisation et sur les répercussions de l'automatisation sur la vie sociale.

Drs. J. F. H. WIJSEN, Imposition verticale de prix à l'étranger.

Après avoir fourni dans une édition précédente une description générale du problème de l'imposition verticale de prix, l'auteur expose quelle est dans d'autres pays l'attitude adoptée vis-à-vis de l'imposition verticale de prix.

Europese atoomproblematiek

Inleiding.

Zowel het streven naar een juist gefundeerde Europese integratie als de noodzaak van en wens tot Europese coördinatie van de activiteiten op het gebied van de atoomenergie zijn weer in het middelpunt der belangstelling komen te staan door het op het eind van 1955 kenbaar gemaakte Euratom-plan en een korte tijd daarna door de bekendmaking van het O.E.E.C.-atoomproject.

Sinds de activiteiten op het gebied van de atoomenergie door het initiatief van President Eisenhower meer gebracht zijn in het vlak van de vreedzame toepassing, kwam een geweldig toekomstaspect open te liggen dat op dit moment nog in geen enkel opzicht is te overzien.

Het probleem der energievoorziening, dat in Europa de grootste waakzaamheid eist (en dat in de ontwikkeling van de atoomenergie zijn oplossing kan vinden), vraagt direct om een gezamenlijke aanpak. De investeringen, nodig voor het realiseren van die oplossing, zijn van een dergelijke omvang dat men waarschijnlijk in Europa (met uitzondering van Engeland) niet snel tot een gunstig effect kan geraken wanneer ieder land volkomen op zich zelf blijft aangewezen.

Naast deze materiële noodzaak staat het politieke aspect. Moet, zo vraagt men zich af, Europa bij de ontwikkeling van de nieuwe energiebron steeds aan de leiband van de Verenigde Staten en/of Rusland lopen of moet een verdeeld Europa met al zijn vernuft en mogelijkheden alleen blijven staan en de kans lopen op een gegeven dag te ontdekken dat de reeds bestaande achterstand nog vergroot is? Wil Europa enigermate in dit opzicht onafhankelijk zijn dan heeft het als geheel nodig: splijtbaar materiaal, een voldoende aantal researchreactoren en een goede opleidingsmogelijkheid om het grote aantal deskundigen te vormen dat nodig is op dit nog braak liggend terrein.

De eerste coördinatiepogingen.

Nu maken het Euratom-plan en het O.E.E.C.-atoomproject wel de indruk iets geheel nieuws te brengen maar dit is slechts gedeeltelijk waar. In een rapport getiteld: „De verhouding tussen kolen en olie op de Westeuropese brandstoffenmarkt”¹⁾ komt de Secretaris van de E.C.E. (Geneve) o.a. tot de conclusie dat in de komende tien jaar de energiebehoefte van Europa gestadig zal toenemen en dat het derhalve noodzakelijk is dat Europa zijn energiebronnen op een rationele wijze gebruikt. Dit rapport beoogt te zeggen dat het energieprobleem in Europa en dus zijn oplossingsmogelijkheden — waarbij de atoomenergie een steeds groter wordende rol zal gaan spelen — gemeenschappelijk aangepakt moet worden.

Een meer concreet feit doet zich in diezelfde maand oktober 1954 voor als de commissie voor politieke aangelegenheden van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal bekend maakt dat zij uit politieke overwegingen een uitbreiding van de bevoegdheden van de Gemeenschap voor wenselijk houdt en haar voorzitter opdraagt de commissie voor de gemeenschappelijke markt een studie te vragen over de mogelijkheid van uitbreiding van de gemeenschappelijke markt tot andere sectoren, bijv. tot andere energiebronnen dan kolen. Zoals op de daaropvolgende (op 2 december 1954 gehouden) buitengewone zitting van de Assemblée van de E.K.S.G. — bij welke

gelegenheid het plan aangenomen werd tot uitwerking van een procedure om te komen tot uitbreiding van de gemeenschappelijke markt en van de bevoegdheden van de Gemeenschap — bleek, was Teitgen, oud vice-premier van Frankrijk, van de politieke commissie de voorttrekker van het plan om de bevoegdheid van de E.K.S.G. te doen uitbreiden. Volgens zijn mening vormde de integratie van kolen en staal slechts een begin en stond of viel de E.K.S.G. met het feit, of de integratiepogingen (o.a. met de atoomenergie) doorgezet konden worden. Onze Nederlandse afgevaardigde Mej. Dr. Marga Klompé speelde bij het debat over dit onderwerp een grote rol: zij schaarde zich, zij het niet geheel, achter het standpunt van Teitgen.

Met deze twee voorbeelden menen wij te kunnen volstaan en keren thans weer tot ons begonnen betoog terug.

Het voorspel van het O.E.E.C.-atoomproject en het Euratom-plan.

Uit de twee in de inleiding gegeven gedachten, nl. een materiële en een politieke, is, afgezien van de reeds vermelde activiteit van de E.K.S.G. als zodanig, een tweetal initiatieven geboren.

Op het eind van 1954 verzocht de Organisatie voor Europese Economische Samenwerking (O.E.E.C.) aan Louis Armand, president van de Franse spoorwegen, een memorandum samen te stellen „Over de Europese Economische Samenwerking op het gebied der energie”. Dit verzoek had tot resultaat een memorandum dat klaarblijkelijk van zodanige aard was dat de Raad van Ministers van de O.E.E.C. in juni 1955 het besluit nam om een triumviraat te benoemen dat een rapport op grond van in genoemd memorandum gegeven aanbevelingen moest samenstellen, waaruit duidelijk de mogelijkheden voor Europa tot uiting zouden komen op het gebied van de atoomenergie. Het triumviraat bestond uit L. Nikolaides (Griekenland), R. Ockrent (België) en W. Harpham (Engeland). Tot zover het ontstaan van het eerste initiatief.

Niet lang na dit besluit van de Ministerraad van de O.E.E.C. had in Messina de bekende conferentie plaats van de zes Ministers van Klein Europa of E.K.S.G.-landen (België, Frankrijk, Italië, Luxemburg, Nederland en West-Duitsland), die eigenlijk ten doel had de Europese integratiegedachte nieuw leven in te blazen (Minister Beyen was hier de grote promotor). Het resultaat was o.a. dat een intergouvernementele commissie werd ingesteld die vanuit Brussel, onder leiding van Minister Spaak, de Europese integratie actief zou aanpakken en opnieuw aan de draai zou brengen. Wanneer men nu een dergelijke opdracht krijgt en men wil op vrij korte termijn met een resultaat naar voren komen, wat zal men dan waarschijnlijk doen? Beginnen met dat vraagstuk dat op dit moment actueel is en waarin duidelijk de afhankelijkheid der verschillende landen naar voren treedt. De Brusselse commissie zag een opgelegd pandoer in het Europese atoomprobleem en stelde daarom prompt een subcommissie in die zich uitsluitend met dit probleem zou bezig houden.

Uit het werk van deze subcommissie kwam het voorstel van een Europese Atoomgemeenschap, die men Euratom doopte. Het pijnlijke van dit Euratom-plan was dat het eerder op de markt kwam dan het voorstel

¹⁾ oktober 1954.

of project van het triumviraat van de O.E.E.C. en dat bovendien de leiding van deze subcommissie in handen was van Louis Armand die het memorandum voor de O.E.E.C. had samengesteld.

Een maand later dan het Euratom-plan (wij zullen nog aangeven waarom het zo laat verscheen) zag het O.E.E.C.-atoomproject het licht.

Het belang dat met de inhoud van het plan en project gemoeid is, vereist een nadere uiteenzetting.

Het O.E.E.C.-atoomproject.

Dit project, dat in het rapport: „De mogelijkheden van actie op het gebied der atoomenergie” is neergelegd, bevat vele punten die vermeldenswaard zijn.

Voorop wordt gesteld dat de atoomenergie in niet te ver verwijderde toekomst in vele landen van Europa onmisbaar zal zijn en dat de landen die nog over ongebruikte mogelijkheden beschikken ten aanzien van de opwekking van elektriciteit uit waterkracht niet lang meer — althans niet meer op economisch verantwoorde wijze — van de hieruit resulterende krachtinstallaties gebruik kunnen maken. Dit laatste geldt voor Frankrijk, Italië, Zwitserland en Portugal reeds over tien jaar, voor Zweden over twintig jaar en voor Noorwegen en Oostenrijk nog iets later.

Nog urgenter wordt de toestand wat betreft de energiewinning, gezien ten aanzien van de landen die voor hun elektriciteitsopwekking hoofdzakelijk op kolen zijn aangewezen. Genoemd worden de landen België, Frankrijk en Groot-Brittannië en zelfs West-Duitsland (dat toch een traditionele kolenexporteur is).

Volgens het rapport zal ook het toenemend verbruik van vloeibare brandstoffen geen merkbare invloed hebben op de vooruitzichten voor de toepassing van atoomenergie.

Deze toepassingsmogelijkheden worden voor elk land van de O.E.E.C. niet even groot of urgent geacht. Er zijn vele factoren waar deze mogelijkheden van afhankelijk zijn: de kosten voor een bepaalde hoeveelheid stroom die door de conventionele brandstoffen wordt opgewekt, de kwantiteit en kwaliteit der beschikbare arbeidskrachten, het vereiste kapitaal en de vereiste uitrusting, verschillende factoren van locale aard etc.

In het genoemde punt — kosten voor een bepaalde hoeveelheid stroom die door conventionele brandstoffen wordt opgewekt — laat het rapport zich nog weinig positief uit met betrekking tot de produktiekosten van atoomenergie. Een exacte berekening wordt nog te prematuur geacht. Wel wordt gezegd dat de kosten van atoomenergie na verloop van tijd gelijk zullen zijn aan die van de door conventionele brandstoffen geproduceerde energie.

Nadat gesteld is, hetgeen wij in dit artikel al eerder naar voren brachten, dat de ontwikkeling van een Europese atoomindustrie grote inspanning eist ten aanzien van uitrusting, techniek en bestedingen, wordt een vergelijking getrokken tussen de activiteit van de Verenigde Staten en Europa. Bij deze vergelijking, die wij hieronder in het kort samenvatten, blijkt Europa (met Engeland en Frankrijk als gunstige uitzonderingen) een pover figuur te slaan.

Is deze getekende situatie hopeloos? Geenszins, als Europa maar de juiste methode vindt om zijn achterstand in te halen. Volgens het O.E.E.C.-rapport is de enige kans van slagen in dit opzicht gelegen in een snel, rationeel en doelbewust handelen. Voor de O.E.E.C. is een belangrijke taak weggelegd bij het effectueren van een nauwe

Vergelijkingspunt	Verenigde Staten	West-Europa
Proto-typen van reactoren voor elektriciteitsproductie: in aanbouw of in werking.	Ca. 20	Vermoedelijk worden er 5 of 6 gebouwd, nl. 3 of 4 in Engeland en 2 in Frankrijk.
Aantal research-reactoren in gebruik.	30	In totaal 9 stuks, waarvan in de Verenigde Staten gebouwd 8 stuks (Engeland 4, Frankrijk 2, Noorwegen en Zweden elk 1) en in Europa gebouwd 1, nl. in Zwitserland.
Reactoren voor materiaalbeproeving.	2	Geen
Kernmotoren voor aandrijving van schepen.	2	Geen
Capaciteit voor uraniumverrijking door isotopensplijting	Voor het ogenblik voldoende.	Het $\frac{1}{10}$ deel van de de Verenigde Staten (in Engeland).
Productie van zwaar water.	Aanzienlijk	Het $\frac{1}{20}$ deel van de Verenigde Staten (in Noorwegen).
Aantal beschikbare technici.	15.000	7.800, waarvan in Engeland 5.000, Frankrijk 1.800 en in de rest van West-Europa 1.000.
Bestedingen (absoluut genomen)	In 1954 (incl. voor militaire doeleinden, maar niet de bestedingen van particuliere bedrijven) \$ 2 mrd.	In 1955 ca. \$ 300 mln.
Bestedingen (in pCt. van het nationale inkomen)	$\frac{1}{2}$ pCt.	In Engeland meer dan $\frac{1}{2}$ pCt., in Frankrijk (algeen voor vreedzame doeleinden) $\frac{1}{2}$ pCt. in de rest van West-Europa veel minder dan $\frac{1}{2}$ pCt.

samenwerking tussen de verschillende Europese landen op het gebied van de atoomenergie: bij deze taak heeft zij echter rekening te houden met de eigen-geaardheid van elk O.E.E.C.-lid en moet zij de nodige souplesse in acht nemen. Zij voorziet in het leggen van groepscontacten tussen de leden-staten en zij baseert haar werkzaamheid dan ook op diverse organen die uiteindelijk de samenwerking, op het gebied van de atoomenergie mede moeten helpen tot stand brengen.

Het O.E.E.C.-atoomproject geeft aan dat de atoombelangen van de Europese landen nationaal en gemeenschappelijk het beste gediend zijn met het volgende:

- I. Instelling van een directorium dat leiding geeft op het gebied van de atoomenergie. Dit directorium voor atoomenergie — dat zich o.a. bezig houdt met het uitbalanceren van de financiële en economische belangen der verschillende landen — is concreet o.a. het volgende toebedacht:
 1. zorg dragen dat dubblures voorkomen worden en dat de eigen initiatieven der verschillende landen niet verloren gaan;
 2. de oprichting van gemeenschappelijke ondernemingen stimuleren, o.a. door de voorstudie van deze ter hand te nemen. Aan de daadwerkelijke oprichting van deze gemeenschappelijke ondernemingen zullen alleen de daarin geïnteresseerde landen deelnemen c.q. de door hen gemachtigde officiële of semi-officiële organen of particuliere maatschappijen;
 3. de oprichting speciaal van een bedrijf dat door isotopensplijting verrijkt uranium produceert. (Tot nu toe bezit in West-Europa alleen Engeland zo'n bedrijf: men stelt zich de vraag, of Engeland dus ten aanzien van dit punt zal meedoen). De bouwkosten van genoemd bedrijf zullen ca. \$ 250 à 310 mln. bedragen;
 4. het tot stand brengen van:
 - a. een of meer bedrijven voor de chemische behandeling van gebruikte (radio-actieve) atoombrandstoffen;
 - b. fabrieken voor de winning van zwaar water;

- c. fabrieken voor de produktie van „brandstofelementen”;
 - d. fabrieken voor omzetting van uraniumertsen in metaal;
 - e. half-industriële research-laboratoria voor metallurgische vraagstukken, voor materiaalbeproefing en reactor-opleiding.
- II. Instelling van een controlebureau dat verantwoordelijk is voor het veiligheidstoezicht op de grondstoffen voor de atoomsplijting.
- III. Regeling van de wetgeving op het gebied van de atoomenergie en wel speciaal ten aanzien van de volgende punten:
1. gezondheidsbescherming;
 2. regeling van de verwijdering van radioactieve afvalproducten;
 3. verzekering van transporten;
 4. regeling van patentvraagstukken;
 5. verlening van licenties;
 6. studenten- en professorenuitswisseling;
 7. het toekennen van stipendia;
 8. de oprichting van een Europees onderrichtscentrum enz.
- IV. Het nastreven van een regeling van de handel in al de produkten die met atoomenergie samenhangen. Deze regeling moet dan echter niet inhouden dat de vrijheid aan banden wordt gelegd. De volgende aanbevelingen worden gegeven:
1. de splijtbare stoffen moeten in handen blijven van de overheid van de verschillende landen;
 2. de handel in speciale uitrustingen, hulpstoffen en isotopen moet volledig vrij zijn;
 3. ook de handel van andere produkten voor de atoomindustrie moet volledig vrij zijn;
 4. de handel in produkten, die niet alleen in de atoomindustrie maar ook in andere branches in gebruik zijn, moet door onderlinge overeenkomsten worden geregeld.

Volgens de samenstellers van het rapport moet dit het uitgangspunt worden van multilaterale onderhandelingen in O.E.E.C.-verband en als het noodzakelijke intermediair wordt daartoe het hierboven vermelde directorium voor atoomenergie genoemd.

Het Euratom-plan.

De voorbeschouwing van het Euratom-plan komt hier op neer dat de Europese landen door een hechte en juist opgezette samenwerking de mogelijkheid zullen hebben om hun achterstand ten aanzien van de Verenigde Staten en Rusland in te halen en dat een van de noodzakelijke premissen is dat West-Europa, evenals de Verenigde Staten en Rusland, over „verrijkt uranium” beschikt.

De opzet van dit plan is, dat voorlopig alleen de E.K.S.G.-landen (met mogelijke medewerking van Engeland) deelgenoot zullen zijn van dit orgaan en dat meerdere participanten eerst dan aangezocht zullen worden wanneer dit atoomorgaan vast op zijn benen staat.

De inhoud van het plan is ongeveer als volgt:

- I. De leiding zal in handen liggen van een raad van commissarissen met vergaande bevoegdheden. Een punt van discussie is nog, of deze commissarissen als vertegenwoordigers van hun regeringen zullen optreden of dat zij met supranationale bevoegdheden zullen worden uitgerust. De dagelijkse directie van het atoomorgaan delegeert deze raad aan een directeur-generaal, die door een technische en wetenschappelijke raad wordt bijgestaan.
- II. De taak en de hulpmiddelen van dit atoomorgaan zijn de volgende:
 1. fungeren als monopolistische inkoper van de zes deelnemende landen van splijtbare stoffen en hun derivaten en als centrale verzorgingsinstantie;
 2. zorg dragen voor coördinatie van de research- en de industriële toepassingsprogramma's;
 3. het vormen van vaklieden waar een grote behoefte aan bestaat;
 4. het beheeren van de voor dit atoomorgaan gemeenschappelijke installaties. Van deze moeten de volgende worden genoemd:
 - a. het research- en meetcentrum;
 - b. het te bouwen bedrijf voor het produceren van uranium-isotopen;

(Advertentie)

- c. het bedrijf voor de chemische behandeling van verbruikte atoombrandstoffen;
- d. het bouwen van prototypen van reactoren;
- e. de op te richten internationale mijnmaatschappijen tot bevordering van de uraniumexploratie en -exploitatie.
5. het vormen van een gemeenschappelijke markt voor alles wat met de atoomindustrie en de daarbij benodigde uitrusting samenhangt. Daartoe zullen moeten worden afgeschaft:
 - a. de in- en uitvoerrechten;
 - b. de kwantitatieve beperkingen;
 - c. de discriminerende praktijken;
 - d. de staatssubsidies.

III. Het atoomorgaan zal over financiële middelen moeten beschikken om zijn taken ten uitvoer te kunnen brengen. Ofschoon geen exacte bedragen genoemd kunnen worden, is men van mening dat voor de eerste vijf jaren op een totale uitgave van de zes landen gerekend moet worden van ca. \$ 1,5 mrd. Van dit bedrag zou 15-20 pCt. aan het atoomorgaan moeten toekomen, d.i. dus \$ 250 à 300 mln. in vijf jaar, of \$ 50 à 60 mln. per jaar (voor de eerste jaren zou \$ 20 à 30 mln. voldoende zijn). De verdeling van dit bedrag over de verschillende deelnemers zou gebaseerd kunnen worden op het volksinkomen of op het energieverbruik.

Wij hebben nu beide atoomplannen voor ons liggen en zullen thans overgaan tot een algemene beoordeling.

Beoordeling van het O.E.E.C.-project en het Euratom-plan.

Het gemeenschappelijke in beide initiatieven is dat zij op het oog hebben een gezamenlijke actie op het gebied van de atoomenergie waarbij, naar ons gevoelen, het O.E.E.C.-project meer de materiële noodzaak ziet en het Euratom-plan meer de politieke noodzaak tot achtergrond heeft. Het onderscheidende komt o.a. in de volgende punten tot uiting.

I. Het O.E.E.C.-project omvat 17 landen (al de O.E.E.C.-landen dus), terwijl het Euratom-plan alleen de E.K.S.G.-landen of klein-Europa (althans in eerste aanleg) bij zijn actie wil betrekken.

II. De wegen die tot het gemeenschappelijke doel leiden, zijn bij beide geheel verschillend. Het O.E.E.C.-project betekent een lossere en meer soepele vorm van samenwerking (de besprekingen van de O.E.E.C. met de verschillende landen namen dan ook veel tijd in beslag en dit werd o.a. de reden waarom het project later verscheen dan het Euratom-plan). Het laat meer mogelijk-

heid en vrijheid aan de afzonderlijke landen, die nl. aan bepaalde voorstellen al of niet kunnen meewerken. Het Euratom-plan berust op een straffe samenwerking met vele verplichtingen en uit deze straffe opzet zou een supranationale autoriteit kunnen groeien.

III. Het O.E.E.C.-project raakt praktisch niet de atoomplannen der verschillende landen. Het Euratom-plan dringt zich noodzakelijk in de nationale plannen door het opzetten en uitvoeren van een gemeenschappelijk plan.

IV. Het O.E.E.C.-project laat zeer veel ruimte voor het particulier initiatief, terwijl dit bij het Euratom-plan praktisch uitgesloten is (denk in dit verband aan de strijd particulier-overheid in de Verenigde Staten).

V. De financiële verplichtingen blijven bij het O.E.E.C.-project beperkt tot die onderdelen waarin de bepaalde leden-interesse hebben. De opzet van het Euratom-plan is dat ieder land (zij het op een bepaalde basis) een totaalbedrag voteert waarmee de centrale plannen worden gefinancierd.

VI. Het O.E.E.C.-project legt een sterke nadruk op de veiligheidscontrole. Het Euratom-plan neemt deze veiligheidscontrole hoofdzakelijk op in haar leverings- en uitdelingsmonopolie.

VII. De O.E.E.C. wordt in het algemeen weinig op haar taak inzake atoomenergie berekend geacht, terwijl het Euratom-plan meer de potentie in zich houdt om de noodzakelijke leiding op zich te nemen.

De mogelijke reacties op de initiatieven.

Engeland.

Dit land, dat de andere West-Europese landen ver vooruit is in de ontwikkeling van atoomenergie, zou in principe het meest voor het O.E.E.C.-project moeten voelen. Van de andere kant zal dit land zich niet uitdrukkelijk tegen het Euratom-plan verklaren omdat het in de straffe en meer centrale leiding hiervan meer en snellere mogelijkheden zal zien tot het doen van leveranties op atoomgebied. Ook zou het contract met België inzake grondstofleverantie gewicht in de schaal kunnen leggen om nog geen openlijke uitspraak te doen. Engeland zou het spel weer zo kunnen spelen zoals het dit gedaan heeft ten aanzien van de E.K.S.G.

West-Duitsland.

West-Duitsland heeft duidelijk laten merken — o.a. bij monde van Menne — hoe het over de straf opgezette plannen van Brussel denkt. De tot nu toe afwijzende houding is niet moeilijk te verklaren. Eerst wil dit land zijn achterstand op atoomgebied ingelopen hebben om daarna als voldoende zware partner mee te spreken.

België.

De keuze van dit land zal ongetwijfeld op het Euratom-plan vallen. In de eerste plaats zal dit land door zijn grondstofvoorraad in de Congo een sterke positie in deze samenwerkingsvorm ten deel vallen en vervolgens zou het voor dit land een goede zet zijn, wanneer het zijn uraniumerts niet meer overwegend aan de Verenigde Staten en Engeland behoeft te verkopen (met alle gevolgen van dien), m.a.w. het zou het concurrentie-element op de uraniummarkt meer kunnen laten werken. Op het moment is er nog geen sprake van dat België veel uranium aan Europa zou kunnen afstaan: het heeft sinds juni 1955 een contract met de Verenigde Staten lopen, waarin bepaald is dat het zelf slechts de beschikking zal hebben over 10 pCt. van zijn uraniumproductie in de jaren 1956 en 1957 en over 25 pCt. in 1958 t/m 1960. Bovendien

heeft België ook nog een leverantiecontract lopen met Engeland.

Nederland.

Wij hebben op het gebied van de atoomenergie alvast eerst te denken aan onze samenwerking met Noorwegen (dat geen lid is van de E.K.S.G.). Daarnaast echter is België een van onze Benelux-partners, hetgeen toch nog altijd van belang is. Een duidelijk uitgesproken oordeel van ons land is, zover wij weten, nog niet bekend. In dit verband kan wel meegedeeld worden welke wensen Mej. Dr. Marga Klompé op het eind van 1955 geuit heeft ten opzichte van het Euratom-plan:

1. de research moet niet supranationaal zijn want er moet voldoende vertrouwen zijn in onze wetenschapsmensen;
2. er mag geen discriminatie zijn tussen de landen;
3. doublures van Europese organen moeten zoveel mogelijk vermeden worden;
4. er moet aandacht geschonken worden aan de gemeenschappelijke markt.

Andere Europese landen.

De landen, die geen lid zijn van de E.K.S.G., zullen denkkelijk niet erg enthousiast zijn over het stringente Euratom-plan zoals het er op dit ogenblik uitziet.

Verenigde Staten.

Minister Dulles verklaarde eind 1955 dat de Verenigde Staten hun materiaal en vakkennis liever ter beschikking stellen aan een supranationaal Europees orgaan voor atoomenergie dan aan de verschillende landen afzonderlijk. Van president Eisenhower halen wij hier letterlijk een persbericht aan naar aanleiding van diens nieuwjaarsrede: „Verwijzend naar de werkzaamheden in Europa op het gebied van atoomenergie beloofde de president de nodige Amerikaanse hulp aan het zgn. Euratom-plan, de jongste poging om op dit deelgebied in Europa de integratie te bevorderen”.

Conclusie.

In ieder geval draait een samenwerking in Europa groten-deels om het feit of er voldoende splijtbaar stof aanwezig is. Dit nu is de eerste jaren (althans t/m 1960: zie hierboven) bijna onmogelijk. Daarom beveelt het O.E.E.C.-project ook direct samenwerking met de Verenigde Staten en Canada aan, terwijl o.i. het Euratom-plan het doet uitkomen alsof men wel uit deze impasse zal raken. Ofschoon wij de merites (als men dit woord hier reeds mag gebruiken) van het Euratom-plan geenszins onderschatten doet het o.i. een weinig eigenzinnig aan. Dat de niet-E.K.S.G.-landen vooral deze eigenzinnigheid niet direct zullen nemen lijkt ons niet zo moeilijk te veronderstellen. De vele onderlinge contacten en contracten die in Europa reeds bestaan (Nederland-Noorwegen, Engeland-België, België-Zwitserland, Engeland-Scandinavië enz.) kunnen goed ingepast worden in het O.E.E.C.-project.

Waarschijnlijk zal men, als men niet een van de initiatieven geheel wil laten vervallen, een synthese tussen beide moeten vinden. Men zou hiervoor vele mogelijkheden kunnen uitdenken. Euratom zou bijv. het uitvoerend atoomorgaan van de O.E.E.C. kunnen worden.

Laat ons hopen dat bij de aanstaande belangrijke beslissingen op het gebied van de atoomenergie het belang van West-Europa als geheel gezien wordt en niet het gedachte voordeel van een of enkele landen.

Kartelpolitiek, fiscale politiek en coöperaties

De verhouding tussen het coöperatiewezen en de rest van het Nederlandse bedrijfsleven, dat men wel eens als „speculatief” pleegt aan te duiden, hangt niet alleen van de eigen kracht en levensvatbaarheid van de betreffende bedrijfstype af, maar wordt mede bepaald door allerlei vormen van overheidspolitiek. Dit kan ook niet anders in een tijdvak, waarin de overheidsbemoeiingen van directe en indirecte aard zozeer het economisch handelen beïnvloeden. Indien de Overheid op al de terreinen, waar zij optreedt, een doelbewuste en goed gecoördineerde politiek zou voeren teneinde het evenwicht tussen beide bedrijfstypen te handhaven en elk van hen de mogelijkheid te geven zich in vrije concurrentiestrijd te ontwikkelen, zou men daarmee vrede kunnen hebben. Helaas zijn echter in dit opzicht zulke duidelijke anomalieën te constateren, dat men zich moet afvragen of de ene overheidshand wel weet wat de andere doet en men weinig optimistisch kan zijn over de uiteindelijke uitwerking van onderling tegenstrijdige maatregelen.

Het is bekend, dat de Regering op het gebied van het kartelwezen zich op een zuiver casuïstische politiek baseert, die de vraag van een eventuele botsing tussen algemeen belang en kartelpolitiek steeds weer incidenteel in het licht van een concrete constellatie beoordeelt. Hierop zijn slechts enkele uitzonderingen en een daarvan heeft juist betrekking op de positie van het coöperatiewezen. In de diverse beslissingen, die in de loop van de laatste jaren zijn genomen ten aanzien van kartels, komt regelmatig het gezichtspunt naar voren dat het uitsluiten, boycotten of achteruitzetten van bepaalde bedrijfstypen, zoals coöperaties, inkoopcombinaties en warenhuizen, bij Regering niet door de beugel kan. In dit opzicht kent zij geen enkel compromis. Dr. C. H. Schouten, secretaris van de Commissie Bedrijfsregelingen, welke commissie zoals bekend de Regering van advies dient bij het toepassen van het kartelbesluit, heeft dit standpunt eens als volgt geformuleerd:

„Wanneer de Overheid er toe overging de discriminatie ten aanzien van een bepaald bedrijfstype op te heffen, deed zij niet meer dan voor die bepaalde bedrijfstype de weg vrij te maken voor deelneming aan de mededinging binnen de grenzen, die daarvoor door de overige kartelbepalingen — voor zover niet uit andere hoofde strijdig met het algemeen belang — ook aan alle andere branchegenoten waren gesteld; zij ging dus niet verder dan de geboycotte bedrijfstype in de gelegenheid te stellen het normale spel mee te spelen. Daarbij werd dan inzonderheid waar het de coöperatie betrof nog overwogen, dat het niet aangaang de coöperatie de weg te versperren ook op die grond, dat de jaarlijkse uitkering van het zgn. dividend als een prijskorting moest worden gezien. Naar buiten treden — zo zal men de uitspraak mogen lezen — de coöperaties immers op als alle andere handelszaken en wordt met name tegen de gangbare prijzen verkocht. Het verschil is alleen, dat de coöperatie ten aanzien van de verdeling van de winst, welke laatste mede door aankopen van niet-leden wordt gevormd, een andere maatstaf dan de niet-coöperatieve ondernemingen hanteert¹⁾).

Zeer scherp vindt men deze gedachtengang ook geformuleerd in de ministeriële beslissing ten aanzien van het Centraal Bureau voor de Rijwielhandel²⁾. Onverbindend wordt hierin verklaard de uit de betreffende kartelregeling voortvloeiende verplichting om niet te leveren aan coöperaties, omdat „het in strijd met het algemeen belang is dat niet-coöperatieve ondernemingen door middel van bepalingen als hierboven omschreven, coöperatieve ondernemingen in zeer belangrijke mate de

mogelijkheid onthouden het op normale wijze uitoefenen van de handel in goederen behorende tot de rijwielbranche”.

Op het eerste gezicht moet men dit ministeriële standpunt een zeer grote mate van redelijkheid toekennen. De Overheid heeft nu eenmaal in onze huidige maatschappij de taak toe te zien op het gebruik van machtsmiddelen, waarover verschillende groeperingen kunnen beschikken. Indien deze middelen op een dergelijke wijze worden aangewend dat bepaalde bedrijfstypen, zoals de coöperatie of het warenhuis van het economische verkeer dreigen te worden uitgesloten, is het de taak van de Overheid hier op zodanige wijze in te grijpen dat het evenwicht enigszins wordt hersteld, hetgeen zonder meer in overeenstemming is te achten met het algemeen belang.

Op de Overheid rust dan wèl de verplichting haar spel zo zuiver en consequent mogelijk te spelen en er inderdaad op toe te zien dat de met elkaar strijdende partijen uit het coöperatieve en zgn. speculatieve kamp zonder enige voorkeur door haar worden behandeld. Terecht spreekt Mr. Verloren Van Themaat, Directeur van Orderingsvraagstukken van het Ministerie van Economische Zaken, in dit verband van het evenredigheidsbeginsel, waardoor de Overheid zich zou moeten laten leiden bij het stellingnemen in de onderhavige strijd³⁾.

Met het evenredigheidsbeginsel is echter moeilijk de fiscale bevoorrechtiging in overeenstemming te brengen, die de coöperaties onder vigueur van het Besluit op de Vennootschapsbelasting genieten. De Grondwet schrijft dan wel voor dat er geen privileges mogen bestaan op het stuk der belastingen, doch de fiscale wetgever heeft het met deze norm bij de regeling van de vennootschapsbelasting niet al te nauw genomen. Tot verontschuldiging moet hierbij vastgesteld worden dat deze in dit opzicht in het spoor van de winstbelasting van 1940 wandelt. Volgens art. 13 lid 4 van het Besluit Vennootschapsbelasting worden de prijs- of loonbijslagen aan de leden toegekend naar de maatstaf van de door hen in een boekjaar verrichte leveringen van goederen of andere prestaties, respectievelijk de afnemersdividenden toegekend naar de maatstaf van hun aandeel in de omzet der vereniging, tot de bedrijfskosten gerekend. Voor vrijstelling van vennootschapsbelasting komt echter niet dat gedeelte van de bijslagen of dividenden in aanmerking dat als winst te beschouwen is behaald in het verkeer met niet-leden, terwijl de betreffende faciliteit evenmin geldt voor zover op de inleggeden minder dan een redelijke interest op het zuiver vermogen wordt uitgekeerd. In de Leidraad op de Vennootschapsbelasting vindt men hierop de volgende toelichting: „Moet de regel: „omzetdividend behoort tot de bedrijfskosten” gezien worden in het licht van de wens een ongezone prijspolitiek (die omzetdividenden voorkomt) niet in de hand te werken, de beide uitzonderingsbepalingen beogen er voor te waken, dat de fiscale positie der coöperaties niet al te gunstig wordt in verhouding tot die van de eigenlijke ondernemingen”.

Typerend is, dat deze formulering er reeds van uitgaat dat de coöperaties volgens de hierboven geciteerde regeling relatief gunstig worden behandeld, zij het dan ook

¹⁾ Industrie, december 1953, blz. 10 v.v.

²⁾ Nederlandse Stcrt. 1950, no. 60.

³⁾ Sociaal-Economische Wetgeving 1952, no. 5, blz. 149.

dat men door enkele uitzonderingen op de algemene regeling van vrijstelling van omzetdividenden heeft willen voorkomen dat de privilegiëring van coöperaties de spuigaten uitloopt. Op zichzelf is het reeds bedenkelijk dat de wetgever zich er van bewust is geweest een fiscaal voordeel te hebben geschapen ten behoeve van één bepaalde categorie van contribuabelen. Nog erger wordt de zaak indien de regeling zo kan worden toegepast dat de beperkingen op de vrijstelling gemakkelijk kunnen worden omzeild. Dan zal men in de terminologie van de Leidraad moeten spreken van een „al te gunstige” behandeling van de coöperaties, m.a.w. van een duidelijk voortrekken van deze groep ten koste van zijn concurrenten.

Hoe is namelijk de praktijk? Vele en misschien zelfs zeer vele coöperaties vermijden de vorm van omzetdividenden, welke hen bloot zouden stellen aan een belasting van winsten op het verkeer met niet-leden of aan een belasting van de interest op de verplichte stortingen. Waar vele coöperaties een belangrijke omzet hebben met niet-leden is het in elk geval de moeite waard de vennootschapsbelasting op de in dat verkeer behaalde winst te besparen. Dit kan men nu gemakkelijk bereiken door de verrekening van de transacties met leden in de vorm van voorschotbetalingen te doen plaatsvinden, waarna aan het eind van het boekjaar, wanneer de exploitatierekening bekend is, een slotafrekening plaatsvindt. Aldus wordt een rookgordijn neergelaten, hetwelk het praktisch onmogelijk maakt een winstelement uit de in het verkeer met de leden behaalde prijzen te isoleren, welk winstelement immers causaal veroorzaakt moet zijn door het verkeer met niet-leden. Zo slagen talrijke coöperaties er in elk jaar belastingvrije winst uit te keren, tegen de uitdrukkelijke bedoelingen van de wetgever in, die de coöperaties wel enig maar geen excessief fiscaal voordeel gunde.

Men kan nu wel opmerken, dat dit verschil in wezen terug te voeren valt tot het verschil in karakter tussen de coöperaties en de „eigenlijke ondernemingen”, welke laatste een winstdoel hebben, terwijl de coöperaties krachtens hun structuur niet gericht zijn op het behalen van winsten, maar op het dienen van de belangen hunner leden. Men moet zich dan echter ook realiseren dat de niet-coöperatieve ondernemingen, willen zij zich op de lange duur in de concurrentiestrijd met de coöperaties staande houden, in staat moeten zijn reserves te vormen uit hun winsten, terwijl de coöperaties naar verhouding met een veel geringere reservevorming kunnen volstaan omdat zij over een extra stootkussen beschikken, hetzij in de vorm van de aansprakelijkheid van de leden, hetzij althans door middel van de langdurige binding van het lidmaatschap, die vele coöperaties eigen is.

Op deze wijze verliest de fiscaliteit haar neutrale functie, zij wordt a.h.w. een zelfstandige factor, die mee gaat spelen in de krachtproef waaraan coöperatieve en niet-coöperatieve ondernemingen in hun onderlinge concurrentiestrijd zijn onderworpen. Een zelfstandige factor, die eenzijdig ten gunste van de coöperaties werkt. Over de betekenis daarvan bij de tegenwoordige hoogte van de vennootschapsbelasting behoeven wij geen twijfel te koesteren. Men zou het ook zo kunnen formuleren dat de Overheid haar legitieme portie in de winst van een coöperatief bedrijf afstaat aan de leden van de coöperatie die deze winst ontvangen, hetzij in de vorm van een prijsverlaging voor gekochte, hetzij in de vorm van een prijsverhoging voor verkochte artikelen. Als Dr. Schouten dan ook stelt dat de boycotte bedrijfsvorm de gelegen-

heid moet hebben het normale spel mee te spelen, moet men zich realiseren dat dit spel niet zuiver wordt gespeeld. In de tegenwoordige fiscale situatie wordt de coöperatie op deze wijze een dergelijke grote voorsprong verleend, dat er geen sprake meer kan zijn van gelijke startkansen voor de betreffende bedrijfsvormen. Ondernemingen, die 41 - 43 pCt. vennootschapsbelasting moeten betalen, worden in deze wedloop wel zeer zwaar gehandicapt. Het is niet anders dan begrijpelijk dat het instinct tot zelfbehoud een aantal reacties heeft opgeroepen, waarvan de exclusieve verkeersregeling in het kader van verticale kartelcontracten voorbeelden zijn. Men mag de wijze waarop de coöperaties de deur wordt gewezen weinig fraai vinden, doch men kan het de bedrijven, die daartoe de kans hebben, nauwelijks kwalijk nemen dat zij hun bestaansrecht op deze wijze proberen te verdedigen tegen een bedrijfsvorm, die in strijd met de Grondwet zozeer door de fiscale Overheid wordt voorgetrokken.

Het stemt tot verheugenis dat enkele leden van de Tweede Kamer aanleiding gevonden hebben in het Voorlopig Verslag over het hoofdstuk Financiën van de Rijksbegroting 1956 de Regering te attenderen op de fiscale onrechtvaardigheid die hier bestaat. Wij citeren de volgende passage uit dit verslag:

„Het was h.i. moeilijk te begrijpen, waarom winsten, die in de vorm van prijsreductie, resp. prijsopslag uitgekeerd worden aan de eigenaren van een onderneming, anders moeten worden getroffen naar gelang de eigenaren aandeelhouders zijn in een N.V. dan wel in een coöperatie. Omdat in de regel de kapitaalcracht van een N.V. op het eigen vermogen gebaseerd is tegenover die van een coöperatie w.a. op de aansprakelijkheid van de leden, worden de onbillijke verschillen, die hier ontstaan, nog verder geaccentueerd door het feit, dat een primaire rente op het gestorte kapitaal bij de N.V.'s niet als aftrekpost bij de winstbepaling in aanmerking genomen kan worden, zoals dit wel geschiedt ten opzichte van de opgenomen gelden, waarmede coöperaties in het algemeen op ruime schaal plegen te werken. De hier aan het woord zijnde leden informeerden met belangstelling naar eventueel beschikbare gegevens, waaruit men kan afleiden, welke omvang de fiscale begunstiging van de coöperaties heeft aangenomen”.

Minister Van der Kieft bleek niet in staat deze bezwaren zonder meer te weerleggen. Ofschoon hij zich nog niet tot een duidelijke uitspraak heeft laten bewegen, heeft hij toch in zijn Memorie van Antwoord te kennen gegeven „dat een nadere bezinning op het thans vigerende stelsel met betrekking tot de coöperaties gerechtvaardigd is”. Ook een Minister moet men het recht toekennen zich te bezinnen alvorens te beginnen. Men mag echter de wens uitspreken dat deze bezinning binnen niet te lange tijd in concrete voorstellen zal resulteren, welke een eind maken aan de feitelijke subsidiëring van het coöperatieve bedrijfsleven. Als zodanig mag men nl. deze met de elementaire principes van onze belastingwetgeving strijdige toepassing wel beschouwen⁴⁾.

Tegelijkertijd zou men wensen dat de Minister van Economische Zaken bij het hanteren van het evenredigheidsbeginsel ten aanzien van kartelregelingen zich niet alleen rekenschap geeft van hetgeen zich afspeelt op het terrein van de economische mededinging, maar ook oog heeft voor de gevolgen van de fiscale bevoorrechtiging van het coöperatiewezen in het kader van de concurrentiestrijd. Zulks geldt temeer waar het de bedoeling van de Regering schijnt te zijn om, zodra de wet op de economische mededinging in werking is getreden, het systeem van de generieke onverbindendverklaring toe te passen, waardoor bepaalde kartelpraktijken onder een algemene

⁴⁾ In het Voorlopig Verslag van de Eerste Kamer over dezelfde begroting treft men een uitvoerige gedachtenwisseling tussen een aantal leden aan inzake de fiscale behandeling van coöperaties.

verbodsbepaling zouden worden gebracht. De Sociaal-Economische Raad heeft in zijn advies over het voorontwerp van de wet economische mededinging hierbij speciaal gedacht aan „afspraken om ondernemingen geheel van het economisch verkeer binnen een bepaalde bedrijfstak uit te sluiten, alleen omdat hij onder een bepaalde vorm bijv. die van een coöperatie, wordt uitgeoefend”. Waar de fiscale wetgeving en de economische politiek geen gesloten compartimenten zijn, die luchtdicht van elkaar zijn afgesnoerd, zou de Minister van Economische Zaken wellicht bij de bezinning van zijn ambtgenoot van Financiën kunnen aansluiten. Uit een goed gecoördineerde onderlinge bezinning kunnen regelingen op economisch en fiscaal gebied voortvloeien, die

ALMELO Centrum voor
Industrievestiging in Twente
Tel. 05490-5361

(Advertentie)

werkelijk consequent het evenredigheidsbeginsel doorvoeren bij de overheidsinterventie op het gebied van de concurrentiestrijd tussen de bedrijfspvormen. Gelijke monniken, gelijke kappen, maar dan zowel op de Kneuterdijk als op het Bezuidenhout.

's-Gravenhage.

A. A. VAN AMERINGEN.

Vragen over automatisering

Is automatisering een derde industriële revolutie? Als we met Ir. F. G. Willemse automatisering omschrijven als „het vervangen van menselijk handelen en denken door apparaten en machines”¹⁾, dan springt het verschil met vorige fases van organisatie der produktie niet sterk in het oog, tenzij men een streep zet onder: *denken*. Want ook de industriële revolutie van de 18de eeuw was een vervanging van menselijk *handelen* door apparaten en machines. Taussig schreef in 1922: *When the steady repetition of the same movement becomes an important part of an industrial art, it is possible to apply other force than that of a man's muscles. No machine, even in the highly elaborated forms of modern times, can rival in dexterity and flexibility the human hand. But whenever the same thing is to be done over and over, the blind forces of nature, working thru a machine, can do it as well as any human hand, and indeed better than most human hands*”²⁾.

De natuurkrachten werden in de 18de eeuw ingeschakeld in het produktieproces. Spinnmachines en weefstoelen, eerst geholpen door waterkracht, opereren spoedig met de kracht van stoommachines, door drijfriemen overgebracht. Na de voorhoede in de textielindustrie volgen draaibanken en andere apparaten, toegepast in verschillende bedrijven. Een vergaande arbeidsverdeling maakt het mogelijk een groot deel der bewerkingen te doen uitvoeren met behulp van machines „to put x H.P. at the elbow” van de arbeider. Heeft de „scientific management”, de rationalisering hierin wezenlijke verandering gebracht? De organisatie van de produktie is meer doordacht, nutteloos intern transport wordt uitgeschakeld, de gang van het produkt van de binnenkomende grondstof tot het de fabriekspoort verlatende eindprodukt gaat over de lopende band. De produktie is dóórgerekend, maar het is nog de arbeider, die produceert, al is het arbeidsritme door anderen vastgesteld. Ten gevolge van hoge investeringen is massaproduktie mogelijk gemaakt, zijn de produktiekosten omlaaggebracht. Of en in hoeverre de verkoopprijs daardoor beïnvloed wordt, is een heel andere kwestie, die o.a. afhangt van het aantal gelijke of verwante produkten, dat de stand van de markt bepaalt.

Maar nu komt de automatisering. Het zijn niet meer of niet meer in de eerste plaats de *arbeiders*, die aan de conveyor produceren, maar de *machines* zelf, die weer

door machines gecontroleerd worden. Ford, die niet tot de achteraan komende industriële behoort, produceert in Cleveland (Ohio) 6-cilinder-motorblokken, door een samenstel van 42 machines, die 532 bewerkingen uitvoeren. De „Neue Zürcher Zeitung”³⁾ spreekt van 100 motorblokken per uur en voegt erbij, dat voor de bediening van deze produktiegang vroeger 117 arbeiders nodig waren en nu 41. „La Nef”⁴⁾, dat voor dit veelvuldig besproken geval een veel lagere produktie opgeeft, vermeldt daarnaast o.a. het geval van een staatsmunitiebedrijf in Rochford (Illinois), waar in 76 deelbewerkingen een blok metaal van 300 kg wordt omgezet in projectielen, geïnspecteerd, geverifieerd en klaar voor het gebruik. Een of twee mensen surveilleren het geheel. De robots van de „International Business Machine Corporation” staan telefonisch met elkaar in verbinding, wisselen hun inlichtingen uit in cijfertaal, duizend letters per minuut en handelen overeenkomstig de inlichtingen van hun collega robot.

Er zijn heel wat voorbeelden in de literatuur te vinden. Men ziet het spook van robotfabrieken van de „automatic factory”, die produceert zoals men van de atoombomgedacht heeft: een druk op de knop doet het hele werk. Er is een „maar”. Ik ontleen nog eens aan „La Nef”. Luchtafweergeschut kan de nadering van een vliegtuig ontdekken en automatisch berekenen wanneer het schot gelost moet worden, maar het kan niet beoordelen of het vliegtuig tot de eigen of tot de vijandelijke strijdkrachten behoort. Men kan een automatische locomotief bouwen, die zelfstandig reageert op lichtsignalen en onberispelijk stopt aan ieder station, maar zij weet niet, wat ze moet doen, als er een varken op de rails loopt. Ir. Willemse vermeldt in zijn geciteerd artikel — een schatting voor Amerika — „dat de eerstkomende 20 jaar hoogstens 8% van de werkgelegenheid voor een belangrijke automatisering in aanmerking komt”. Terecht constateert hij ook, „dat het automatiseren een proces is, dat reeds lang aan de gang is en dat geleidelijk voortschrijdt”. Het spreekt vanzelf, dat niet alle produktie zich voor automatisering leent. Het zou interessant zijn, na te gaan waar zij in Nederland reeds wordt toegepast. In de chemische industrie zal men dan wel wat vinden.

Is dit een nieuwe industriële revolutie? Is ze, zoals Prof. Michael Fogarty in een discussie-brochure over „Automation” stelt, een *derde* industriële revolutie?

¹⁾ Zie: „Tijdschrift voor Efficiëntie en Documentatie” van januari 1956, blz. 16.

²⁾ Principles of Economics I, blz. 34.

³⁾ In de editie van 6 december 1955.

⁴⁾ Cahier no. 11, december 1955, blz. 34.

De vraag schijnt mij interessant, maar zij blijft een theoretische. Er rijzen echter ook andere vragen. Automatisering vraagt enorme kapitalen. John Diebold, die redacteur is van het tijdschrift „Automatic Control”, schat de waarde van de automatische controle-apparaten, die door 750 ondernemingen in de Verenigde Staten worden toegepast, op \$ 3 mrd. Dat is een hoge schatting, die niet voldoende basis schijnt te hebben. Het Stanford Research Institute komt tot bescheidener cijfers. „De produktiewaarde van industriële controle-apparaten wordt voor 1940 op \$ 3 mln. geschat, voor 1953 op \$ 65 mln. en voor 1960 op \$ 150 mln. ⁵⁾ Een snelle automatisering zou in menig land afstuiten op of geremd worden door de enorme kapitaalbehoefte. Men kan zich echter niet van het vraagstuk afmaken met het spreekwoord: „de wal keert het schip”. Want het gaat er niet om, een besluit te nemen tot algemene doorvoering van automatisering. Het gaat er niet om, of wij in ons land wel aan automatisering zullen gaan doen. Het gaat erom, nieuwe ontwikkelingen te volgen en na te gaan wat de consequenties ervan zullen zijn.

Het merkwaardige is dat de arbeid, die het meest in aanmerking komt voor automatiseren, de „hoofdarbeid” is ⁶⁾. De machine „denkt”, wat haar „voórgedacht” is. Zij doet wat haar voorgeschreven wordt. Deze machines kunnen echter veel routinewerk verrichten, zij sorteren zelfs, in een huwelijksbureau, de paren die bij elkaar „horen”! De Universiteit van Manchester heeft een „vertaalmachine” gemaakt. Over de resultaten van de laatste is men nog niet enthousiast, over de eerste kent men nog geen resultaten. . . . Wat kunnen de gevolgen van automatisering zijn voor de samenleving? John Diebold vindt de automatisering „voor ons individueel leven en voor de toekomst van het geheel belangrijker dan de dubbele paddestoel van de eerste atoomontploffingen”. Het is te hopen, dat automatisering geen atoombom blijkt.

Dat een grootindustriële zich laat verleiden om te schrijven, dat „het grote voordeel in de verhoudingen tot de arbeidersklasse is, dat de machines (en ik zie daarin een van de zegeningen van onze democratische samenleving) gemakkelijker te controleren zijn dan mensen” ⁷⁾, is lichtelijk naïef. De Amerikaanse vakbeweging zal niet slapen, want zij ziet het grote gevaar, dat doorwerking van automatisering massawerkloosheid zou meebrengen. Ook de Europese vakbeweging ziet zich voor dit probleem gesteld. Het zijn de ingenieurs, die de machines moeten ontwerpen. Het zijn de ingenieurs en niet de dokters, die de ziekten aan de machines moeten genezen. Norbert Wiener heeft over de psycho-pathologie van de rekenmachines gesproken. Het schijnt, dat sommige machines

morgenziek zijn, anderen raken overwerkt; zelfs is de ziekte van Parkinson (paralysis agitans) geconstateerd. Denk eens aan, wat zo'n ziekte van een machine kost. Ir. Willemse stelt: „Voor de arbeiders werkzaam bij dergelijke geautomatiseerde processen, zal het werk veel meer passief dan actief zijn, vergelijkbaar met het werk in elektrische centrales”.

Maar welke eisen zullen straks aan die arbeiders gesteld worden? Moet men overal ingenieurs neerzetten of zal een MTS-opleiding, zal het „vakonderwijs” zich hierop moeten instellen? Men zal bij deze automatisering geen elektriciens nodig hebben, die niet meer kunnen doen dan een stopcontact inzetten of een zekering controleren, maar men zal behoefte hebben aan mensen, die wat van elektriciteit afweten en opgeleid zijn om elektronische problemen op te lossen en te helpen oplossen. Moet het Bedrijfschap voor Bakkerijprodukten een automatisering in de bakkerij leiden, waarbij de grote fabrieken, die de automatische installaties kunnen bekostigen, niet de kleintjes aan de wand drukken, en worden de bakkers-knechts elektriciens met witte jassen?

Er zullen oplossingen gezocht moeten worden voor de werkloosheid, die bijna onafwendbaar lijkt. Voorkomen moet worden een structuurwerkloosheid op grote schaal. Maar het probleem mag niet, zoals dat van rationalisatie, halt houden aan de fabriekspoort. Als de radiotoestellen van de U.S. Navy, die \$ 31,50 kosten, straks voor twee dollar op de markt komen ⁸⁾ dan heeft die produktie alleen zin, als ze geabsorbeerd kan worden. Dit schept „automatisch” marktproblemen, die echter niet automatisch opgelost worden. Toen Engeland de industriële revolutie beleefde, was Engeland het eerste industriële land en stond heel de wereld open voor zijn produkten. Tegenwoordig staan de landen *niet* open, zij kunnen zeker niet een ongehoord grote produktievermeerdering van andere landen absorberen.

Automatisering stelt problemen. Problemen van kapitalen, van grondstoffen, van afzetgebieden. Problemen van nieuwe vakkennis. Problemen van sociale verhoudingen. Economische problemen. Ik heb er maar enkele genoemd. En ik heb nog terzijde gelaten het grote vraagstuk dat tegelijk met de automatisering opduikt: het vraagstuk van de atoomenergie. Er zijn dorpen geweest, die het gas hebben overgeslagen en van de petroleumlamp op elektriciteit zijn overgegaan. Onderontwikkelde gebieden kunnen in enkele tientallen jaren een zeer snelle ontwikkeling doormaken, zeker als hun élite zich van de nieuwe mogelijkheden meester maakt. Ik heb enkele gegevens over automatisering vermeld. Ik heb ze niet gecontroleerd. Mijn enige bedoeling was, het vraagstuk te signaleren om anderen tot nadere bestudering te brengen.

Luxemburg.

P. J. S. SERRARENS.

⁵⁾ Zie „La Nef”, blz. 43.

⁵⁾ Zie: „Neue Zürcher Zeitung” van 6 december 1955.

⁶⁾ In het reeds geciteerde „Tijdschrift voor Efficiëntie en Documentatie” bespreekt de heer S. Swaab in een overzicht van een Amerikaans congres van „machine accountants” elektronische kantooromachines.

⁷⁾ „Saturday Review”, januari 1955, geciteerd in „La Nef”, blz. 35.

Verticale prijsbinding in het buitenland

In het vorige nummer ¹⁾ is ten algemene een beschrijving gegeven van het probleem der verticale prijsbinding. Hieruit bleek dat de meningen wel zeer verdeeld zijn en dat vóór- en tegenstanders zeer fel tegenover elkaar staan. Tot welke resultaten het debat in de verschillende landen heeft geleid, moge in het navolgende worden weergegeven.

West-Duitsland.

Volgens een beslissing van het Landesgericht Berlin van 6 juni 1953 is individuele verticale prijsbinding niet in strijd met de Duitse dekartelleringsvoorschriften. Overeenkomstig het recente wetsontwerp inzake de concurrentiebeperking is individuele, zowel als collectieve verticale prijsbinding toegestaan en als zodanig uit de

¹⁾ „Verticale prijsbinding” in „E.-S.B.” van 25 januari 1956.

voorgestelde verbodswetgeving uitgezonderd. Slechts in bijzondere gevallen zal het mogelijk zijn op grond van bedoeld wetsontwerp hiertegen op te treden, nl. als de vastgestelde prijs onbillijk hoog is.

Italië.

De wet verbiedt verticale prijsbinding niet. Individuele verticale prijsbinding komt veel voor, doch de detaillisten houden zich zelden aan de door de leveranciers vastgestelde prijzen. In mei 1955 zijn acties ondernomen van de zijde van de fabrikanten van merkartikelen om collectief de verbruikersprijzen vast te stellen met economische dwangmaatregelen als sanctie.

Oostenrijk.

Verticale prijsbindingovereenkomsten vallen onder het begrip kartel, zoals dit omschreven is in de kartelwetgeving. De Kartelcommissie stelt alleen dan een onderzoek naar de prijzen van merkartikelen in, wanneer er een vermoeden is, dat deze prijzen eenzijdig zijn opgelegd.

Zweden.

Het systeem van verticale prijsbinding is in dit land verboden. Dit systeem van prijsvaststelling zou op het gebied van de kleinhandel de concurrentie schaden. Het vaststellen van zgn. richtprijzen, waaraan de afnemer niet is gebonden, is wel toegestaan. In de praktijk komt het vaak voor, dat de kleinhandel zich vrijwillig aan deze richtprijzen houdt, zodat het resultaat hetzelfde is. Uitzondering op deze verbodsbepaling is mogelijk. In ongeveer 10 gevallen zijn uitzonderingen verleend, algemene zowel als specifieke, bijv. een algemene dispensatie voor boeken en muziekinstrumenten en specifieke uitzonderingen voor een aantal radiofabrikanten.

Denemarken.

Een Monopoliecommissie kwam in 1949 tot de conclusie, dat verticale prijsbinding de mededinging in de kleinhandel beperkt, veroorzaakt dat de serviceverlening wordt overdreven en dat ze de minst efficiënte onderneming in het leven houdt. Zgn. richtprijzen of adviesprijzen, door de leveranciers aangekondigd, werden door deze commissie niet veroordeeld.

In het wetsontwerp van een nieuwe kartelwet, dat in 1954 aan het Parlement is voorgelegd, wordt overeenkomstig de conclusie van bovengenoemde commissie verticale prijsbinding verboden.

Noorwegen.

Op grond van de kartelwetgeving in dat land hebben de autoriteiten verschillende malen het standpunt ingenomen, dat verticale prijsbinding voor de kleinhandel niet bindend is en boycotacties ter ondersteuning daarvan niet toelaatbaar zijn.

Finland.

Dit land heeft geen kartelwet. Een wetsontwerp is in de maak, dat in tegenstelling tot de Zweedse wet geen verbod van verticale prijsbinding inhoudt.

Ierland.

De Restrictive Trade Practices Act van 1953 kent geen verbod van verticale prijsbinding. Dit systeem van prijsbepaling kan echter wel onderwerp zijn van een kartelonderzoek. Ten aanzien van een onderzoek in de radio-

branche heeft de Fair Trade Commission aanbevolen de verticale prijsbinding te verbieden. Een advies- of aanbevelingsprijs zou echter toegestaan moeten zijn.

Canada.

In 1949 werd een commissie in het leven geroepen met het doel een onderzoek in te stellen naar de prijsvorming. In 1951 gaf zij een interim rapport uit, waarin elke vorm van verticale prijsbinding werd veroordeeld, omdat dit systeem prijsverhogend zou werken. Eind 1951 werd naar aanleiding van dit rapport de verticale prijsbinding wettelijk verboden voor alle goederen. Advies- of maximumprijzen mogen echter wel door leveranciers worden vastgesteld.

Verenigde Staten.

Verticale prijsbinding is in de Verenigde Staten geoorloofd. Wel blijft ingevolge de Sherman Act verboden „horizontal price fixing by those in competition with each other at the same functional level”. Derhalve mogen noch fabrikanten, noch handelaren onderling (horizontaal) op dit stuk van zaken afspraken maken.

Begonnen in Californië in 1933 en uitgroeiend tot 45 van de 48 staten, waren wetten tot stand gekomen, de zgn. Fair Trade Acts, die voor het grootste deel niet alleen de individuele verticale prijsbinding regelden, maar nog verder gingen door te bepalen dat, indien een fabrikant met één handelaar een prijscontract voor wederverkoop gesloten had, elke handelaar in de staat gehouden was deze prijs als minimumprijs aan te houden.

Deze vergaande regelingen kwamen voornamelijk tot stand op aandringen van de, in de dertiger jaren, in moeilijkheden geraakte zelfstandige kleinhandelaren, welke het uitermate zwaar hadden in hun strijd met het grootwinkelbedrijf.

Deze wetten in de afzonderlijke staten hadden uiteraard een beperkt bereik. Op aandringen van dezelfde groep kwam echter, als amendement op de Sherman Act, in 1937 de Miller Tydings Act tot stand, welke de Fair Trade Laws sanctioneerde en, een federale wet zijnde, dus ook bepaalde (althans dat dacht men), dat ook in het verkeer tussen de afzonderlijke staten de Fair Trade Acts golden, d.w.z. dat ook als een fabrikant een contract met één handelaar in een andere staat sloot, alle handelaren in die andere staat daaraan gebonden waren, vooropgesteld dat daar een Fair Trade Act bestond (met uitzondering van 3, was dat dus overal het geval).

Lange tijd ondervonden de Fair Trade Acts weinig of geen weerstand. In de jaren van oorlogsvoorbereiding, in de oorlogsjaren zelf en nog lange tijd daarna, in de perioden dus die gekenmerkt worden door inflatie, speelden prijsconcurrentie en daarmee minimumprijzen geen enkele rol. Naarmate de normale toestand echter terugkeerde, kwamen deze wetten weer meer in de belangstelling.

In mei 1951 kwam als een volkomen verrassing de uitspraak van het Supreme Court (in de zaak *Schwegmann Bros vs. Calvert Distillers Corp.* en *Seagram Distillers Corp.*), dat de hierboven bedoelde binding van derden in het verkeer tussen de afzonderlijke staten niet in de Miller Tydings Act behandeld werd, dat iets dergelijks ook niet in de geest van die wet lag, noch dat in de geschiedenis van de totstandkoming hiervoor enige aanleiding was te vinden en dat derhalve uit dien hoofde van enige uitzondering op de Sherman Act geen sprake is. De conclusie lag hiermede voor de hand: strijd met de anti-trustwetgeving.

Deze beslissing kwam, zoals hierboven al gezegd, op een kritiek ogenblik. De ontnuchtering was gekomen na de inflatieroes, de handel was zwaar „overstocked”, de omzetten liepen terug, de prijsindexcijfers voor prijsgevoelige grondstoffen daalden. Dit alles deed de grote warenhuizen (die overwegend geen prijscontracten voor wederverkoop sluiten) de nieuwe kans met beide handen grijpen. Onder leiding van New-York's grootste magazijnen Macy en Gimbel ontbrandde een prijsoorlog; de prijzen van duizenden artikelen schoten omlaag.

Typerend hierbij is de houding der fabrikanten. Sommige stopten onmiddellijk hun leveringen aan de prijsverlagers, maar verreweg de meesten namen een afwachtende houding aan en bleven verder leveren.

De reactie op de uitspraak van het Supreme Court liet niet lang op zich wachten. De middenstand kwam in het geweer, daarbij gesteund door een deel van de merkartikelenfabrikanten.

De vrijheid als gevolg van genoemde uitspraak heeft 14 maanden geduurd. In juli 1952 kwam de Mc Guire-Keogh Fair Trade Enabling Act tot stand, die de volle kracht van de Fair Trade Laws in hun toepassing in het verkeer tussen de afzonderlijke staten volkomen herstelde. Deze wet is door de beide huizen van het Amerikaanse Congres met grote meerderheid van stemmen aangenomen, doch heeft niettemin stormachtige debatten veroorzaakt. De voorstanders wezen erop, dat de wet de kleine onafhankelijke handelaars zal beschermen tegen moordende concurrentie, de tegenstanders noemden de wet echter een slag voor de anti-trustwetgeving en zij voorspelden dat de maatregel de verbruikers jaarlijks \$ 2 mrd. zou kosten.

De wet tekenende, verzocht President Truman het Congres deze materie alsnog diepgaand te onderzoeken, alsmede aanverwante problemen van prijsdiscriminatie en anti-trustpolitiek.

Ondanks deze overwinning voor de verticale prijsbinding op het legale front, bleek de praktijk van onderbieding op de vastgestelde publieksprijzen zich steeds meer uit te breiden en nam zij allengs zeer grote afmetingen aan. Duidelijk wordt dit gedemonstreerd door de enorme ontwikkeling van de „discount-houses”, die in de grote steden, bijv. in de sector van de huishoudelijke goederen, in zeer korte tijd ca. 85 pCt. van de totale omzet naar zich toe trokken. Deze „discount-houses” zijn gebaseerd op het systeem van een minimum aan service en zo laag mogelijke, prijzen. Dit lijkt niet goed mogelijk zonder de medewerking van de merkartikelenfabrikanten, hetzij openlijk; hetzij bedekt.

Hoewel gingen daartoe gedaan zijn, heeft het Supreme Court geweigerd de vraag in beschouwing te nemen of de federale Mc Guire Act strijdig was met de Grondwet.

Een van de fabrikanten, die zich het felst verzet heeft tegen de prijsonderbieding, was General Electric Company. Deze heeft verschillende processen gevoerd. Het resultaat daarvan was verrassend. In zes staten verklaarde de rechter de Fair Trade Law, ieder voor hun eigen territorium, ongrondwettig. General Electric gaf daarop de strijd op en beëindigde verticale prijsbinding voor een aanmerkelijk deel van haar produkten.

In het recent verschenen senaatsrapport Barnes-Oppenheimer inzake het onderzoek naar de anti-trustwetten wordt aanbevolen de Miller Tydings Act en de Mc Guire Act in te trekken, omdat de verticale prijsbinding als schadelijk voor de concurrentie wordt beschouwd.

Engeland.

Oorspronkelijk was, naar Engels gewoonrecht, verticale prijsbinding, niet individueel maar in combinatie uitgevoerd, onwettig, zijnde een vorm van „restraint of trade”. Allengs is dit eenvoudige standpunt door allerlei oorzaken min of meer verwaterd en de opinie ten aanzien van verticale prijsbinding werd meer en meer favorabel.

Dit is ook terug te vinden in het rapport van een commissie, die voor het eerst aan dit vraagstuk een onderzoek wijdde, welk rapport in 1920 gepubliceerd werd. De commissie meende, dat „fixed resale prices” wel goed zullen zijn, want ze moeten enerzijds de handel een redelijke marge geven, en kunnen anderzijds niet te hoog zijn, omdat dan de vraag afneemt of ophoudt. Uitgaande dan van de veronderstelling, dat deze prijzen „fair” en „reasonable” zijn, meent de commissie, dat ze eerder in het belang van de consument zijn dan het tegendeel.

De tweede commissie, die zich met dit vraagstuk bezig hield en in 1931 rapporteerde, kwam vrijwel met dezelfde overwegingen tot dezelfde conclusie. Ook zij adviseerde de Overheid van dit terrein af te blijven.

Sindsdien heeft de publieke mening zich wel sterk gewijzigd. Vooral in kringen van de Liberal Party, zowel als van de Labour Party groeide het verzet tegen deze vorm van prijspolitiek.

De omslag bleek naar buiten door het rapport van de derde commissie, het bekende Lloyd Jacob Committee, ingesteld in 1947 en rapportierend in 1949.

Deze commissie heeft zich op zeer uitgebreide schaal doen voorlichten door middel van hearings en door middel van geschreven getuigenis. De argumenten pro en contra zijn verwerkt in de hiervoorgaande algemene beschouwing.

De Commissie concludeert:

1. dat er twee tegengestelde doeleinden bestaan, enerzijds de noodzakelijkheid tot ontwikkeling van meer economische distributiemethoden en verlaging van publieksprijzen, anderzijds de handhaving van kwaliteit, bestendigheid van produktie en gerede voorziening van het publiek met merkartikelen; dat de eliminatie van prijsconcurrentie in het grootste deel van de distributieve bedrijfstakken (trades) onverenigbaar is met de noodzaak tot maximale efficiëntie in produktie en handel, waarom zij tracht een oplossing te vinden, die de kwalijke effecten van verticale prijsbinding, zoals die nu wordt toegepast, matigt en een aanmerkelijke mate van flexibiliteit in de distributie waarborgt; dat zij te dien einde onderscheid maakt tussen individuele verticale prijsbinding en collectieve verticale prijsbinding, omdat het effect voor het algemeen belang van deze twee methoden en hun invloed op de economie verschillend is; dat zij overweegt, dat de fabrikant van merkartikelen verantwoordelijk blijft voor de kwaliteit van zijn artikelen en dat hij daardoor niet onverschillig kan staan ten opzichte van de voorwaarden waaronder deze aan het publiek worden verkocht; dat bekende merkartikelen bijzonder geschikt zijn om gebruikt te worden als loss-leader en dat dit noch de fabrikant, noch de handel, noch het kopend publiek enig blijvend voordeel brengt; dat verticale prijsbinding een geschikt middel vormt om merkartikelen te beschermen tegen misbruik door de handel; en beveelt daarom aan

A. dat niets ondernomen worde, dat een individueel fabrikant berooft van het recht „resale prices” voor te schrijven en af te dwingen voor zijn merk-artikelen.

De Commissie concludeert verder:

2. dat fabrikanten niet het recht hebben verticale prijsbinding te gebruiken om bijzondere handelsmethoden tegen te werken, de distributie van concurrerende goederen van andere fabrikanten te belemmeren of het publiek te beroven van de voordelen van de ontwikkeling in de handel. Het algemeen belang eist, dat in de handel voorzieningen worden getroffen voor zodanige prijsverlaging als gerechtvaardigd wordt door goedkope distributie of door een politiek van het doorgeven van „surplus profit” aan de koper.

Zij beveelt daarom aan

B. dat de Overheid contact zoekt met het bedrijfsleven om te overleggen welke de meest geëigende middelen zijn om deze politiek tot haar recht te laten komen.

Voorts concludeert de commissie:

3. dat het niet te rechtvaardigen is, dat een fabrikant zich bemoeit met wat de handel doet met de goederen van een andere fabrikant, noch dat hij zijn belangen in de verticale prijsbinding van zijn eigen merk-artikelen voor dit doel overdraagt. Collectieve verticale prijsbinding heeft geleid tot uitgebreide regulering van de concurrentie in de handel, tot belemmering van de ontwikkeling van economische handelsmethoden en tot verhinderend van verlaging van kosten en prijzen. Kartels, die hun collectieve macht inzetten ter handhaving van de prijzen van hun leden, zijn onwenselijk.

De commissie adviseert daarom

C. dat stappen worden ondernomen om de toepassing van sancties, die uitgaan boven de middelen waarover een individuele fabrikant beschikt bij inbreuk op zijn verticale prijsbindingscondities, onwettig te verklaren.

Eén van de zeven leden van de commissie gaat nog verder en verklaart in een minderheidsnota ook tegen individuele verticale prijsbinding te zijn.

Twee jaar later verklaart de Regering in een White Paper, dat haar overleg met het bedrijfsleven is mislukt en stelt het Parlement voor bij wet te regelen:

- dat onwettig verklaard worden collectieve maatregelen, die erop gericht zijn te bewerkstelligen, dat goederen worden verkocht tegen (of boven) vastgestelde publieksprijzen;
- dat fabrikanten uitsluitend *maximumprijzen* voor de wederverkoop van hun goederen mogen aanwijzen, aanbevelen of voorschrijven en dat het onwettig zal zijn enige aanwijzing omtrent de wederverkoopsprijzen te geven, tenzij uitdrukkelijk wordt aangegeven, dat de aangewezen prijs een maximum is.

Dit laatste voorstel gaat dus verder dan de aanbevelingen van het Lloyd Jacob Committee. De Regering redeneerde: de economische bezwaren tegen verticale prijsbinding zijn niet minder groot bij individuele verticale prijsbinding (zolang het effectief is) dan bij collectieve verticale prijsbinding. Daarom is het voortbestaan van individuele verticale prijsbinding slechts aanvaardbaar als de betrokken fabrikanten in staat en bereid zijn de ver-

eiste flexibiliteit in toepassing te brengen. Deze toestand is echter alleen te bereiken via wettelijke regeling.

Deze voorstellen hebben niet tot een wet geleid. De Labourregering, die de voorstellen deed, verdween korte tijd nadien en lange tijd werd niets meer gehoord over regeringsplannen.

Medio 1955 heeft zich echter een nieuwe ontwikkeling voorgedaan.

De Monopolies Commission heeft een aantal kartelonderzoekingen in verschillende bedrijfstakken verricht en, overeenkomstig haar taak, de Regering geadviseerd, waarbij zij steeds afwijzend bleek te staan tegenover collectieve verticale prijsbinding. Bij deze onderzoekingen stootte de commissie steeds weer op overal dezelfde praktijken van collectieve discriminatie, als exclusief-verkeersregelingen, collectieve boycot e.d. en vaak beoogden deze discriminerende regelingen verticale prijsbinding kracht bij te zetten en te effectueren.

Dit heeft ertoe geleid, dat in december 1952 de Board of Trade de commissie verzocht haar inzichten ten aanzien van praktijken van collectieve discriminatie, getoetst aan het algemeen belang, neer te leggen in een algemeen rapport. Deze mogelijkheid van algemene adviesaanvraag is nadrukkelijk in de Engelse wet vastgelegd (Monopolies and Restrictive Practices (Inquiry and Control) Act 1948, Section 15). Het algemeen rapport is in juni 1955 verschenen. Voor zover voor dit onderwerp dienstig, bevat het het volgende.

Na een uiteenzetting van wat verticale prijsbinding eigenlijk is en een schildering van de pro's en contra's, waarbij geen nieuwe argumenten naar voren worden gebracht onderscheidt de commissie „agreements on policy” en „agreements on enforcement”.

Ten aanzien van de eerste groep, die men zou kunnen omschrijven als overeenkomsten tussen fabrikanten onderling, eventueel in samenspel met de handel, ten einde prijzen voor de wederverkoop vast te stellen, zegt de commissie:

Individuele verticale prijsbinding door fabrikanten, die onafhankelijk van elkander opereren, belemmert de onderlinge prijsconcurrentie van de handelaren. Zodoende belemmert het tevens de consument in zijn keuzevrijheid ten aanzien van de verschillende distributiemethoden. Deze beide restricties worden geïntensiveerd door afspraken tussen fabrikanten om wederverkoopsprijzen voor hun goederen vast te stellen. Bovendien zal dit gewoonlijk het verdergaand restrictieve effect hebben, dat fabrikanten, die anders niet tot verticale prijsbinding zouden overgaan, gebracht worden dit wel te doen. Derhalve maken deze afspraken het moeilijker, zowel voor fabrikanten als handelaren, afwijkende manieren van verkoop te proberen, en voor de consumenten om in vrijheid daaruit te kiezen. De commissie ziet zwaarwegende nadelen in deze toegevoegde belemmering van keuzevrijheid en is niet van mening, dat de bescherming op deze wijze aan de handel gegeven, in het algemeen de efficiency in de handel stimuleert of dat deze toegevoegde belemmering gerechtvaardigd kan worden als een middel om de service te garanderen. In het algemeen — is dan de conclusie — zijn bedoelde afspraken strijdig met het algemeen belang. In een enkel geval zou mogelijk de uitzondering de regel kunnen bevestigen.

De tweede groep zijn de overeenkomsten om verticale prijsbinding af te dwingen en dus te effectueren, bijv. door middel van stoplijsten. Onwilligen worden op zo'n lijst gezet en krijgen door geen van de fabrikanten geleverd of slechts tegen discriminatieve kortingen. Een

ander middel is het exclusief-verkeer, tot welker toelating de eis gesteld wordt van handhaving van de „resale prices”. Bij overtreding daarvan kan uitsluiting, dus boycot, volgen. Bij dit alles is van uitermate groot belang de wijze van opsporing (provocatie) en van beoordeling en berechting.

De commissie heeft ernstige bezwaren tegen collectieve actie, zuiver als methode om naleving van contractvoorwaarden af te dwingen. Zulke afspraken plaatsen in de handen van kartels een macht over individuele handelaren, die de commissie excessief en gevaarlijk acht. Nooit kan de procesgang in deze kartels gaan volgens de onpartijdige regels van de gewone rechtsprocedure. Welke voorzorgsmaatregelen een kartel neemt, nooit zal zij vertrouwen kunnen wekken, dat de rechtsbedeling strikt eerlijk is.

Het gaat er bovendien — zegt de commissie — niet altijd om, de nakoming van contractvoorwaarden te effectueren. Vaak worden de maatregelen toegepast op outsiders, op hen, die helemaal niet door contract gebonden zijn. Collectieve afdwijing van verticale prijsbinding is oorzaak van een rigouzeuzer en meer verspreid systeem van verticale prijsbinding, dan zou bestaan als de individuele fabrikanten ieder voor zich voor de naleving zouden moeten zorgdragen, zelfs als dat gemakkelijker was middels gewone rechterlijke procedure dan het thans is. Dit alles gaat verder dan gerechtvaardigd kan worden door te wijzen op de noodzaak tot handhaving van een redelijke stabiele markt voor merkartikelen of tot bescherming van de kleinhandelaar. Een zo rigouzeuze prijshandhaving schakelt prijsconcurrentie tussen kleinhandelaren geheel uit en leidt waarschijnlijk tot verspilling van economische krachten.

Ook deze „agreements on enforcement” zijn in het algemeen strijdig met het algemeen belang.

. Samengevat: hoewel de commissie de concurrentiebeperkende en keuzevrijheidsbeperkende effecten van individuele verticale prijsbinding met zoveel woorden noemt, oordeelt zij niet over deze individuele verticale prijshandhaving. Zij acht dit buiten de adviesaanvraag liggend. Wel oordeelt zij over en veroordeelt zij de overeenkomsten, waardoor fabrikanten zich verplichten wederverkooprijzen vast te stellen en de overeenkomsten om collectief de naleving af te dwingen.

Een minderheid van 4 leden (van de tien) is het met deze conclusie niet eens. Zij meent, dat als individuele verticale prijsbinding geoorloofd is, collectieve handhaving eveneens geoorloofd moet zijn.

Nog een stap verder is de Monopolies Commission gegaan in haar laatste uitgebrachte rapport (december 1955) ten aanzien van haar onderzoek in de bandenindustrie en -handel. De collectieve verticale prijsbinding werd hier, op de bekende algemene overwegingen, verworpen. De commissie realiseerde zich echter, dat door de bijzondere structuur van de bandenindustrie (slechts enkele machtige bedrijven met een grote mate van uniformiteit in kosten) een normale concurrentie ook dan nog niet verwacht mocht worden. De enige mogelijkheid om althans in de handelsschakels concurrentie te doen plaatsvinden zag zij in een maatregel om de gebondenheid van de handel aan de prijzen, door fabrikanten gesteld, los te maken. Zij adviseert daarom voor de eerste maal (en uiteraard alleen op deze bedrijfstak betrekking hebbend) tot verbod ook van individuele verticale prijs-

binding. Een minderheid in de commissie vindt deze aanbeveling echter te ver gaan.

Het standpunt van de Engelse Regering in deze is nog niet bekend.

Wassenaar.

DRS. J. F. H. WIJSEN.

INGEZONDEN STUK

Het vraagstuk van het „in de pas lopen” der betalingsbalansen

Dr. M. W. Holtrop te Amsterdam schrijft ons:

In zijn artikel in „E.-S. B.” van 11 januari 1956, nr. 2012, over „Het vraagstuk van het „in de pas lopen” der betalingsbalansen” wordt door Dr. Wemelsfelder in de paragraaf over de vraagstelling, sub c, een interpretatie gegeven van enkele opmerkingen, door mij gemaakt in de jaarvergadering van de Vereniging voor Staathuishoudkunde van 25 november 1955, die ik niet kan onderschrijven.

Mijn betoog in die vergadering was slechts gericht tegen de stelling van prae-adviseur Blom, dat landen met betalingsbalansoverschotten de monetaire doorwerking daarvan steeds zouden moeten aanvaarden en nimmer zouden moeten trachten deze te compenseren door anticyclische maatregelen.

Het nog te publiceren verslag van de vergadering vermeldt, dat ik daarover het volgende heb gezegd:

„Met de stelling, dat in een internationaal betalingsstelsel met vaste wisselkoersen de monetaire doorwerking van een betalingsbalansoverschot moet worden aanvaard, kan spreker zich verenigen, voorzover het betalingsbalanstekort dat daar tegenover in andere landen optreedt is ontstaan uit te rechtvaardigen oorzaken, bijv. structurele oorzaken of niet-vermijdbare inflatoire ontwikkelingen van conjuncturele aard (activering van eigen liquiditeiten, voor een klein deel ook expansie van bankkrediet, die in elke hoogconjunctuur zal optreden doch waartegen men dan ook met de juiste monetaire maatregelen dient te reageren). Niet te rechtvaardigen zijn echter volgens spreker die betalingsbalanstekorten die ontstaan door een vermijdbare inflatoire ontwikkeling (inflatoire overheidsfinanciering, inflatoire financiering van tal van primair geachte behoeften uit geldcreatie, etc.).

Het is niet logisch in het betoog van de heer Blom al deze gevallen over een kam te scheren. En het is niet logisch om aan een land, dat door een vermijdbare inflatie een betalingsbalanstekort heeft, de eis te stellen van een compenserende anticyclische monetaire politiek, maar een dergelijke anticyclische politiek niet toe te laten in het surplusland”.

Hiervan moge blijken dat de interpretatie, die Dr. Wemelsfelder aan mijn woorden heeft gegeven, mijn bedoelingen niet geheel juist weergeeft.

Naschrift.

Het spijt mij dat mijn exegese van enkele door Dr. Holtrop mondeling ontwikkelde ideeën niet geheel juist is geweest. Desondanks komt het mij voor dat, ook nu zijn analyse desactant is vastgelegd, de impliciet door hem gegeven monetair-economische norm moeilijk hanteerbaar en arbitrair is. De weergave mag niet geheel juist zijn geweest, de beoordeling blijft naar mijn gevoel dezelfde.

Een land mag zich in de gedachtengang van Dr. Holtrop verzetten tegen inflatoire doorwerking van het betalingsbalansdeficit van andere landen, indien het deficit in deze landen veroorzaakt wordt door „vermijdbare” inflatoire ontwikkelingen, zoals inflatoire overheidsfinanciering e.d. De vraag blijft echter, wat „vermijdbare” inflatoire ontwikkelingen zijn.

Uit een scala van mogelijkheden moge slechts één willekeurig voorbeeld worden gekozen. Is er sprake van vermijdbare of onvermijdbare inflatie indien een land bij een extreem hoog groeitempo een politiek van prijsstabilisatie nastreeft en daardoor via de passief wordende betalingsbalans van dit land een inflatoire druk op andere landen met een laag groeitempo uitoefent? Het begrip „vermijdbare” inflatie blijkt vrij subjectief geladen te zijn wanneer men hiermede op bovenstaande vraag een antwoord zoekt.

De hierboven als voorbeeld gegeven inflatie zou men onvermijdbaar kunnen noemen indien het betrokken land starre prijzen heeft, die niet of nauwelijks verlaagd kunnen worden, terwijl het bovendien volledige werkgelegenheid primair zou achten. Indien men daarentegen volledige werkgelegenheid niet primair zou achten, zou zij vermijdbaar zijn. Indien men ten slotte volledige werkgelegenheid primair zou achten en toch een flexibel prijssysteem zou hebben, zou deze inflatie weer vermijdbaar zijn.

Kortom, ook deze beoordelingsnorm is naar het ons voorkomt, evenals verschillende andere in mijn bijdrage besproken normen, vrij arbitrair en verre van ideaal. De moeilijkheid is waarschijnlijk dat het begrip „simultaan handhaven van het monetair evenwicht” zich voor een dynamische economie moeilijk verbaal in enkele eenvoudig beschreven richtlijnen laat vangen, waardoor het vraagstuk van de praktisch hanteerbare algemene norm zo niet onoplosbaar dan toch stellig uitermate moeilijk oplosbaar wordt.

's-Gravenhage.

Dr. J. WEMELSFELDER.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Dat de rentevoeten, die op de Nederlandse open geldmarkt voor de verschillende termijnen schatkistpapier gelden, nog steeds voor ca. 99 pCt. worden bepaald door wat de monetaire autoriteiten doen (en laten) werd de afgelopen week weer eens duidelijk geïllustreerd. Nauwelijks had De Nederlandsche Bank een aantal (tussen 16 en 23 januari voor f. 15 mln.) 5-jarige schatkistbiljetten afgegeven tegen een discontotarief van 2 pCt. per jaar, of de open-markttarieven pasten zich bij deze verhoging aan. Zij vertonen nu een staffeling, oplopend van 1 1/8 pCt. p.j. voor in februari 1957 tot 2 pCt. p.j. voor in januari 1961 vervallend papier. De afwijking hiervan met het afgiftedisconto ad 1 pCt. der Centrale Bank voor jaarspromessen resp. met de eerder genoemde 2 pCt. is derhalve gering. Groter is het verschil tussen de huidige officiële afgiftedisconto voor driemaandspromessen ad 3/4 pCt. p.j. en het open-marktdisconto voor deze en nabijgelegen termijnen ad 1 5/16 pCt. p.j. Een dergelijke relatief belangrijke afwijking voor het korte papier vormt het gebruikelijke symptoom van een krappe geldmarkt. Wanneer er banken zijn, die papier willen verkopen, moeten zij om het kwijt te raken, dit tegen een lagere prijs, dus tegen een hoger disconto, aanbieden dan waartegen een ieder en iegelijk het bij de grote officiële verkoper (sinds 19 december 1955 De Nederlandsche Bank) kan verkrijgen. Om de omvang van het verlies te beperken, zullen de verkopers daarbij uiteraard zo kort mogelijk papier van de hand doen.

Dat de markt inderdaad nog steeds krap is, blijkt ook uit de callrente, die de gehele week op 1 pCt. gehandhaafd bleef. Anderzijds wees het feit, dat men zich de weelde van aankoop van nieuw papier kon veroorloven, er op dat althans sommigen wat ruimer in hun liquide jassen waren komen te zitten. De verruiming kwam voorts tot uiting in de aflossing van het grootste deel der bij de Centrale Bank opgenomen voorschotten in rekeningcourant. Zij hing vnl. samen met het feit, dat op 21 januari een maandelijks periode eindigde, waarover de banken gemiddeld 10 pCt. kasreserve moeten aanhouden. Aan het geforceerd accumuleren van kas (in de vorm van te goed bij De Nederlandsche Bank) om het tekort daaraan tijdens het begin van dit tijdvak in te halen, kwam hierdoor een einde.

De kapitaalmarkt.

Wat de aandelenmarkt betrof, werd er gedurende de verslagweek te Amsterdam weer danig op het New Yorkse kompas gevaren. Per saldo vertoonde Wallstreet, waar vnl. slechts stock-splits en geruchten daaromtrent in staat waren de moed erin te houden, deze week een minuscuul herstel, daarin door Amsterdam gevolgd.

De ware kooplust ontbreekt op de Nederlandse aandelenmarkt nog steeds. Een groot deel van het beleggend publiek ziet in gedachten nog immer „1929” in vlammende letters voor zich, terwijl ook de meeste adviseurs in hun hart weinig of geen fiducie hebben in de koersontwikkeling te New York gedurende de naaste toekomst. De beroepshandel is naar het schijnt groten-deels à la baisse georiënteerd. Het buitenland koopt soms nog wel eens wat, maar verschijnt de laatste tijd ook af en toe op de markt als verkoopster van Nederlandse internationale fondsen.

Op de aandelenmarkt heerst hierdoor een uiterst voorzichtige stemming. Ongunstige berichten, vaak zelfs dividendhandhaving, leiden al spoedig tot koersdaling van de betreffende fondsen. Voor een koersstijging daarentegen is extra gunstig nieuws nodig. Gedurende de verslagweek deed dit laatste zich bijv. voor bij de K.N.S.M., die een dividendverhoging en een agiobonus aankondigde, hetgeen een verdere koersstimulus voor de gehele scheepvaartmarkt vormde.

Dat inmiddels thans in het geheel geen sprake is van een werkelijk gebrek aan risicodragend kapitaal, bleek wel uit de vaste houding der claims Hoogovens, tijdens de — thans geëindigde — periode van claimhandel. Ondanks de flinke omvang dezer emissie is eigenlijk geen enkel ogenblik een koersdruk bij dit fonds te constateren geweest.

Een kapitaalsvorm die min of meer past bij de huidige stemming in beleggerskringen, de converteerbare obligatie, vond de afgelopen week toepassing bij de uitgifte van f. 2,2 mln. dezer stukken door Heybroek-Zélander; ook in 1954 gingen tal van ondernemingen tot een dergelijke emissie over. Terwijl grote groepen beleggers op de aandelenmarkt een daling vrezden i.v.m. de houding van New York, heerst op de obligatiemarkt eenzelfde vrees i.v.m. een mogelijke stijging van de rentestand hier te lande. Converteerbare obligaties bieden enige kans één dezer kwaden te ontlopen voor het geval, dat zij zich niet beide voordoen.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	13 jan. 1956	20 jan. 1956	27 jan. 1956
- Algemeen		219,2	210,6	211,5
- Internat. concerns		280,6	266,7	268,4
- Industrie		167,2	163,8	163,5

Scheepvaart	170,3	166,2	168,4
Banken	170,2	166,1	163,6
Indon. aand.	153,4	148,9	150,1
Aandelen			
Kon. Petroleum	642	619½	628¼
Unilever	367½	348	339½
Philips	345½	328	331
A.K.U.	335	310 a)	317½
Kon. N. Hoogovens	362	290¾ b)	292¼
Van Gelder Zn.	280½	277½	274½
H.A.L.	222½	215½	215½
Amsterd. Rubber	134¾	125½	129½
H.V.A.	143¾	137¾	140
Staatsfondsen			
2½ pCt. N.W.S.	78 $\frac{1}{8}$	78½	78 $\frac{1}{8}$
3-3½ pCt. 1947	99 $\frac{1}{8}$	99%	99%
3 pCt. Grootboek 1946	97 $\frac{1}{8}$	97¾	97 $\frac{1}{8}$
3 pCt. Dollarlening	97 $\frac{1}{8}$	96½	96%
Diverse obligaties			
3½ pCt. G. v. R'dam 1937 VI ...	100 $\frac{1}{8}$	100%	101
3½ pCt. Bk. v. Ned. 1954 II/III	96%	96%	97
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	102	102	102
3½ pCt. Philips 1948	100%	100 $\frac{1}{8}$	100%
3½ pCt. Westl. Hyp. Bank	95%	96¾	96%

J. C. BREZET.

- a) Ex dividend.
b) Ex claim.

De Belgische geld- en kapitaalmarkt in december 1955

De algemene toestand van de geldmarkt.

De geldmarkt bleef ruim tot omstreeks midden december. De laatste twee weken voor het jaareinde brengen doorgaans een inkrimping van de liquiditeit op de markt, in hoofdzaak wegens de maatregelen getroffen door de banken, die hun boekjaar op 31 december sluiten. De laatste dagen van het jaar is er dan ook gewoonlijk slechts zeer weinig call op de markt, zodat het Herdisconterings- en Waarborginstituut op grote schaal moet herdisconteren bij de Nationale Bank.

Einde 1955 was het daggeld bijzonder schaars, blijkbaar niet alleen ingevolge de houding van de banken, doch ook de parastatalen gaven slechts weinig call. Wellicht hebben zij een inspanning moeten leveren om de Schatkist de scherpe klip van de 31e december te helpen omzeilen.

De jaareinde vervalddag werd door de Belgische banken daarentegen met een verbazingwekkende faciliteit afgewerkt. Niet alleen werd die vervalddag over meerdere dagen gesplitst (de industrie vervaldde doorgaans niet op maandag 2 januari), doch daarenboven vergemakkelijkte de stijgende lijn der deposito's vele dingen. Het herdisconto bleef dan ook matig.

Met het nieuwe jaar herwon de geldmarkt spoedig terug een grotere ruimte, en steeg het callgeld door de banken verleend op zijn gewoon peil.

Verloop van de kredietverlening

	Portefeuille handelspapier Nationale Bank	Herdisconto door de private banken	Krediet verleend aan de economie door de private banken
(in mln. fr.)			
dec. 1954	9.512	9.126	39.210
juni 1955	8.286	7.329	42.553
sept. 1955	6.672	6.591	42.184
okt. 1955	6.474 a)	6.593	42.239
nov. 1955	4.716 a)	5.707	43.860
dec. 1955	6.762	—	—

a) Cijfer begin volgende maand; meer karakteristiek voor de vervalddag.

Het voor december opgegeven cijfer is zoals gebruikelijk dat van de laatste donderdag van de maand, hetzij van de 29e december. De volle incidentie van de jaareinde vervalddag zal slechts blijken uit het herdiscontocijfer op 31 december zelf, welk gegeven pas in het jaarverslag van de Nationale Bank wordt bekendgemaakt. Noemenswaardige wijzigingen in de officiële kredietpolitiek vielen tijdens de verslagperiode niet te noteren.

Van enig belang was wellicht de verhoging met ½ pCt. van de herdiscontovoet voor aannemerspromessen bij een der voornaamste parastatale financiële instellingen. Zoals bekend worden in België de bouwwerken voor de Overheid vooral gefinancierd met promessen uitgeschreven door de aannemers. Deze promessen moeten evenwel vergezeld zijn van de goedgekeurde vorderingsstaten, om aldus de financiering parallel te doen verlopen met de uitvoering van de werken.

De toestand van de banken.

Enkele cijfers uit de globale bankstaten

	31 dec. 1954	30 juni 1955	31 okt. 1955	30 nov. 1955
(in mln. fr.)				
Actief:				
Krediet aan de private economie	39.210	42.553	42.239	43.860
a. handelsswissels	11.742	13.095	13.135	14.635
b. prolongatie en voorschotten	1.447	1.466	1.400	1.239
c. Kaskredieten	17.108	18.932	18.816	18.854
d. accepten	8.913	9.060	8.888	9.132
Krediet aan de Overheid	46.488	50.611	51.178	51.544
Passief:				
Bankiers	6.728	7.637	7.552	7.769
Deposito's totaal	72.339	75.585	75.903	77.493
Deposito's op zicht	61.870	64.541	65.004	66.088
Deposito's op termijn	10.469	11.044	10.899	11.405
Kasbons	2.894	3.357	3.607	3.712
Totaal vreemde werkmiddelen	81.961	86.579	87.062	88.974
Totaal eigen middelen	6.705	6.954	6.998	7.004

De stijging der deposito's die einde november jl. goed tot uiting kwam, is blijkbaar nog verder doorgelopen. Typisch voor de verruiming van de algemene toestand der banken is de stijging van de eigen wisselportefeuille, terwijl het herdisconto terugliep.

De obligatiemarkt.

De koersen bleven doorgaans vast, en hier en daar viel zelfs een lichte hausse te noteren.

Bij het jaareinde verflauwde de ondertoon van de markt evenwel, vooral ingevolge de mededeling van de modaliteiten van de nieuwe staatslening. Deze is van het 4½ pCt. type, op 15-jaar, met facultatieve terugbetaling na 10 jaar, uitgegeven à 97½ pCt. Terugbetaling door inkoop op de beurs beneden pari, en door uitloting indien de koersen boven pari zouden stijgen. De terugbetalingsprijs bij uitloting belooft voor de eerste 10 jaren 100 pCt. het 11e en 12e jaar 101 pCt., het 13e en 14e jaar 102 pCt. en het laatste jaar 103 pCt. Het gemiddeld rendement voor de doorsneelooftijd van 11½ jaar bedraagt 4,65 pCt.

Op de emissiemarkt werd de 4½ pCt. Koloniale Schuld 1955/67 op 5 december 1955 ter openbare inschrijving aangeboden en zeer vlot geplaatst.

De aandelenmarkt.

Over geheel de maand beschouwd bleef het algemeen koerspeil onveranderd. Deze stabilisatie overbrugt evenwel een baisse tijdens de eerste drie weken, gecompenseerd door een hausse tussen kerstdag en nieuwjaar.

In feite bleef de markt zenuwachtig. Daarbij werd het

Rentestand op de obligatiemarkt a)

	Gemiddelde looptijd	aug. 1948	juni 1950	juni 1951	sept. 1955	nov. 1955	dec. 1955
(in pCt. per einde maand)							
Staatsrenten	langlopende	4,77	4,38	4,68	4,15	4,15	4,16
Staatsfondsen	7 à 8 jaar	4,83	4,63	5,24	4,50	4,54	4,50
Kasbons steden	5 à 6 jaar	5,07	4,49	5,37	4,92	4,98	4,89
Kasbons parastatale instellingen	ca. 9 jaar	—	—	5,41	4,61	4,56	4,56
Private instellingen	10 à 12 jaar	6,06	5,43	6,08	4,74	4,84	4,90

a) Reële rendementen — rekening gehouden met agio en disagio tegenover terugbetalingsprijs.

krediet voor de prolongatie van termijnposities schaarser, zodat van professionele zijde effecten moesten losgelaten worden. Het publiek evenwel blijft blijkbaar de aangekochte waarden in portefeuille houden.

De herneming van einde december was voor een goed deel een effect van professionele verrichtingen, mogelijk geworden na de sanering van de posities.

Over geheel het jaar gezien vertoonde het algemeen indexcijfer van de beurs van Brussel een hausse van 13 pCt., gespreid over alle rubrieken, behalve de textielnijverheid, die met 16 pCt. is gedaald, en de scheikunde-rubriek die het jaar 1955 op vrijwel het niveau van einde 1954 (+ 0,4 pCt.) afsloot. De sterkste stijging komt voor bij de rubriek der bouwnijverheid (+ 26 pCt.) en de portefeuillemaatschappijen (+ 22 pCt.); de spiegelglas-aandelen bleven van de belangstelling en boeken een gemiddelde koerswinst van 20 pCt. Over geheel het jaar bleef de tendentie overheersend gunstig gericht, tot in het laatste kwartaal de aarzeling intrad. De beurs van Brussel die sinds Korea blijkbaar terug de conjunctuur in haar grote étapes is gaan volgen, wijst er met haar aarzeling van de laatste maanden op, dat het niet uitgesloten is, dat haar timing terug met een voor-sprong op het algemeen conjunctuurverloop zou ingesteld worden.

	30/12/1954	30/11/1955	30/12/1955	Verschil in pCt.	
				jaar 1955	december 1955
Banken	266,2	304,4	312,8	+17,5	+ 2,8
Portefeuille	254,9	303,4	310,8	+21,9	+ 2,4
Trusts	180,5	212,7	209,9	+16,3	— 1,3
Gas- en elektriciteit	263,3	314,6	308,8	+17,3	— 1,9
Metaalnijverheid	248,5	257,2	256,6	+ 3,3	— 0,2
Scheik. prod.	196,3	200,7	197,1	+ 0,4	— 1,8
Steenkolennijven	215,9	247,9	252,5	+17,0	+ 1,9
Spiegelglas	121,2	145,8	145,7	+20,2	— 0,1
Glasblazerijen	164,6	177,4	172,6	+ 4,9	— 2,7
Bouwnijverheid	247,5	318,1	311,2	+25,7	— 2,2
Textiel	166,5	133,9	140,1	—15,9	— 4,6
Koloniale	616,0	694,5	696,5	+13,1	+ 0,3
Brouwerijen	69,0	74,2	79,9	+15,8	+ 7,7
Voeding	129,0	146,7	144,9	+12,3	— 1,2
Papierenijverheid	481,6	557,1	558,5	+16,0	+ 0,3
Warenhuizen	455,2	471,7	478,9	+ 5,2	+ 1,5
Verscheidene	279,1	331,5	329,5	+18,1	— 0,6
Algemeen	270,4	304,7	305,1	+12,8	+ 0,1

Bron: Kredietbank.

Uitsluitend onder invloed van de koersdaling vertoont het gemiddelde rendement op de selectie van 75 representatieve waarden van de beurs van Brussel een stijging met 0,05 pCt. tot 3,27 pCt.

Kortenberg.

Dr. L. DELMOTTE.

Abonneert U op E.S.B.

STATISTIEKEN

INTERIM-INDEXCIJFERS VAN GROOTHANDELSPRIJZEN IN NEDERLAND 1) 2)

	1948 = 100	1954	juli 1955	aug. 1955	sept. 1955	okt. 1955	nov. 1955
Voedingsmiddelen:							
plantaardige	136	128	117	119	118	117	117
dierlijke	113	106	112	121	124	123	123
totaal	124	116	114	120	121	120	120
Grondstoffen voor:							
houtwaren	150	163	164	162	161	159	159
chem. produkten	119	121	121	120	121	121	121
textielwaren	143	135	132	128	128	128	128
leer en leerwaren	122	111	111	111	111	113	116
metaalwaren	140	157	159	160	162	162	162
papier	115	120	121	121	121	121	120
hulpstoffen	179	186	187	190	190	191	191
totaal	155	161	161	162	162	162	163
Afgewerkte produkten:							
glas, aardewerk enz.	155	158	158	159	159	159	159
houtwaren	106	116	116	116	116	116	116
chem. produkten	122	124	124	124	125	125	125
textielwaren	135	141	140	131	131	131	131
leer- en rubberwaren	133	136	136	137	137	137	137
papierwaren	140	150	150	150	150	150	150
metaalwaren	138	147	149	150	150	151	151
gefabriceerde voedings- en genotmiddelen	134	132	132	131	131	131	131
overige produkten	148	155	153	149	148	148	147
totaal	134	137	137	135	135	135	135
Algemeen indexcijfer	136	136	136	136	137	137	137

1) Ontleend aan het Statistisch Bulletin van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

2) De wegingscoëfficiënten zijn vastgesteld overeenkomstig de verhoudingen in 1948.

IN- EN UITVOER VAN NEDERLAND 1)

(waarde in miljoenen guldens)

Jaar	Invoer		Uitvoer		Dekkingspercentage	
	december	jan.-dec. a)	december	jan.-dec. a)	december	jan.-dec. a)
1938	122	122	85	90	70	74
1952	685	704	605	668	88	95
1953	849	752	694	682	81	91
1954	1.124	905	812	764	72	84
1955	1.048	1.016	850	847	81	83

1) Bron C.B.S.

2) Maandgemiddelden.

Dekking van pensioenverplichtingen

De keuze tussen

Eigen Beheer en Herverzekering

is afhankelijk van velerlei factoren.

Een objectieve beoordeling van dit vraagstuk geeft ons gespecialiseerd

BUREAU VOOR PENSIOENFONDSEN

De deskundige adviezen van dit Bureau zijn afgestemd op een zo groot mogelijk profijt van de gestorte premies met inachtneming van de vereiste zekerheid voor de deelnemers.

DE TWENTSCHE BANK

Uw financiële raadsman

EEN MIDDELSTE GEITJE?

Wat met zo'n geitje wordt bedoeld, laat zich moeilijker raden dan de illustratie zo simpel weer geeft. In het boekwerk „Jacht en Taal“ door Dr. A. G. J. Hermans vindt U nog veel en veel meer jagerstaal waarvan U bij lezing menig uur zult genieten.

Prijs f 27,50

Vraagt Uw boekhandelaar

Uitgave van de
KON. NED. BOEKDRUKKERIJ
H. A. M. ROELANTS, SCHIEDAM

HEYBROEK-ZÉLANDER N.V.

gevestigd te Amsterdam.

UITGIFTE van

nominaal f 2.200.000.-

4% 20-jarige in aandelen converteerbare obligaties aan toonder, elk groot f 1000.- nominaal, waarvan f 34.000.- obligaties ondershands à pari zijn geplaatst.

De ondergetekenden berichten, dat zij de inschrijving op de resterende nominaal f 2.166.000.- obligaties, uitsluitend voor houders van claims, openstellen bij hun kantoren te Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage op

MAANDAG, 6 FEBRUARI 1956

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur

TOT DE KOERS VAN 100 pCt.,

op de voorwaarden van het prospectus d.d. 27 januari 1956.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten, alsmede afdrucken van de trustakte zijn bij de kantoren van inschrijving verkrijgbaar.

DE TWENTSCHE BANK N.V.
ROTTERDAMSCH E BANK N.V.
AMSTERDAMSCH E BANK N.V.

Amsterdam, 27 januari 1956.

Vacatures

Bij het Bureau Organisatie en Efficiency van het ministerie van Binnenlandse Zaken, is plaats voor een

ORGANISATIE-MEDEWERKER

Deze functionaris wordt belast met structuur-, formatie-, werkmethode- en andere efficiency-onderzoekingen bij in hoofdzaak beleids- en administratieve onderdelen. Bezoldiging voorlopig in de rang van hoofdcommies (f 554,- tot f 689,- p. m.). Standplaats Den Haag.

Vereist tenminste middelbare opleiding; academische vorming en/of organisatorische ervaring strekken tot aanbeveling. Soll. onder motto vO/111/602 (in linkerbovenhoek en brief) aan de Centrale Personeelsdienst, Bezuidenhoutseweg 15, Den Haag.

3 Dimensies? (3 D)

Eist van Carbonpapier 2 dimensies

Carboplan

krult niet,
vlekt niet en geeft
vele,
gave,
duidelijke copieën in één keer

N.V. VERENIGDE GOOISE MELKBEDRIJVEN

GEVESTIGD TE HILVERSUM

Bij de N.V. Verenigde Gooise Melkbedrijven (V.G.M.), Oude Amersfoortseweg 90-92 te Hilversum, kan voor de bedrijfsorganisatie en efficiency- en voor onderzoekingen van bedrijfsproblemen in een zelfstandige functie worden aangesteld een

DESKUNDIGE

Gezocht wordt bij voorkeur een ervaren kracht met bekendheid in de Zuivelindustrie. Zij, die qua opleiding en ervaring menen geschikt te zijn voor deze functie, worden verzocht hun schriftelijke sollicitaties, met bijvoeging van een pasfoto, te richten aan de Directie van de N.V. Verenigde Gooise Melkbedrijven (V.G.M.), Oude Amersfoortseweg 90-92 te Hilversum.

Gevraagd door een internationale firma, werkzaam op het terrein van marktanalyse een

statisticus

voor een verantwoordelijke positie, welke veel inzicht en een helder oordeel vereist. De voorkeur zal worden gegeven aan iemand, die reeds een uitgebreide ervaring heeft in analyseren en waarderen van statistische gegevens. Reflectanten, welke gebrek aan ervaring hebben doch een gedegen opleiding als statisticus bezitten, komen eveneens in aanmerking. Het betreft een belangrijke positie met uitstekende vooruitzichten, het salarisoniveau zal overeenkomstig zijn.

Sollicitaties met volledige gegevens onder no. E.-S.B. 5-1, Bureau van dit blad, Postbus 42, Schiedam.